

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AMTSUDGAVEN
af
DANMARKS RIGES BREVE

udgivet af
DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB
under ledelse af
FRANZ BLATT

Aarhus - Randers - Vejle - Amter

2. del 5. hefte

1313-1322

ved
C. A. CHRISTENSEN

EJNAR MUNKSGAARD
KØBENHAVN

1956

udstedt Statutter for Kapitlet, Nr. 461, og Regler for Erlæggelse af Vokskorn i Stiftet og om Stiftsgejstlighedens Arveret m. m., Nrr. 456—457, kan det tænkes, at disse Statutter er udarbejdede ved samme Lejlighed, da der iøvrigt blev fastsat nye Bestemmelser for Stiftets Gejstlighed. — 2) omtrentlig Gengivelse af Meningen; Teksten er her mangelfuldt overleveret. — 3) der sigtes formentlig til de af Pontoppidan i dennes Kirkehistorie under Aaret 1206 anførte Aarhusstatutter, se Hal Koch: Danmarks Kirke i den begyndende Højmiddelalder II, Kirkens Institutioner S. 114 ff. — 4) den latinske Tekst har *synodum*; der maa sigtes til en Stiftssynode. — 5) gengiver *superpellicia*, lang, hvid Overklædning af Linnedtøj, ofte med hvide Ærmer, anvendt under Gudstjenesten af gejstlige tilhørende de lavere Grader, se Jos. Braun: Die liturgische Gewandung, 1907. — 6) saaledes kaldtes i de nørrejydske Stifter og i Odense Stift en Pengeydelse, som her traadte i Stedet for den Tredjedel af Korntienden, som tilkom Bispem. Bispetienden blev i disse Stifter indført først 1443. — 7) Latin: *plena portio*; ved dette Udtryk og det tilsvarende danske: Fuldlæg maa være ment et Antal af 10 Stykker Kvæg; ved *dimidia portio* og det tilsvarende danske: Halvlæg forstaaes et halvt saa stort Antal. Til Sammenligning med hele denne ikke let gennemskuelige Bestemmelse henvises til en Optegnelse fra Fyn, trykt i H. F. Rørdam: Danske Kirkelove II, Kbh. 1886, p. 243, Note 1. — 8) 1. November. — 9) en Afgift i Fødevarer, rimeligvis en Sæmmensætning af 'nat' = Døgn og 'nest' = Fødevarer, vel altsaa Fødevarer tilstrækkelige til en 'Nat' (d. e. et Døgn). — 10) 10. August. — 11) den latinske Tekst har *eveccio*; om Redskud se Ordlisten. — 12) Indtægtens takserede Værdi. — 13) Kasser eller Poser med en Stang som Skaft til Indsamling af Offer. — 14) 14. September (*exaltatio crucis* eller 3. Maj *inventio crucis*). — 15) 24. Juni. — 16) 2. Juli. — 17) 15. August. — 18) 8. September. — 19) 29. September. — 20) 2. November. — 21) 8. December. — 22) 25. December. — 23) 1. Januar. — 24) 6. Januar. — 25) 2. Februar (Kyndelmisse). — 26) første Onsdag efter Fastelavn. — 27) 25. Marts. — 28) Sct. Clemensdag, 23. November.

1313. 7. januar. Kolding.

Hertug Erik 2. af Sønderjylland stadfæster det af fyrst Nicolaus af Werle stiftede forlig mellem ham og kong Erik 6. Menved.

1. *Udtog af Hvitfeld:*

År 1313 Knud hertugs dag stadfæstede hertug Erik af Sønderjylland i Kolding den overenskomst, som herr Nicolaus af Werle havde sluttet i Ros(tock)¹⁾ imellem kong Erik og ham.

2. *Registratur hos Stephanius:*

Om det forlig som blev sluttet mellem kongen og hertugen af Jylland i Ros(tock) 1313.

1) Hvitfeld og Stephanius har: Roskilde. Der foreligger dog sikkert en fejl.

1313. 19. april. Århus.

Provst Jens af Århus skøder i kapitlets nærværelse forskelligt jordegods til et alter i Århus domkirke for jomfru Maria og de hellige jomfruer Katrine og Margrete.

Afskrift i Århusbogen.

Jens, provst i Århus, til alle, der ser dette brev, hilsen evindelig med Gud.

Alle skal vide, såvel tilkommende som nulevende, at jeg til mine synders forladelse og min sjæls frelse har opført et alter til ære for den hellige jomfru Maria og de hellige jomfruer Katrine og Margrete i St. Clemens kirke i Århus, og at jeg til samme har skødet mit nedennævnte gods, nemlig to gårde i Egå med et landbosted, en gård i Lillering, en gård i Følle med to landbosteder, en gård i Trustrup og en gård i Århus hos brødrene med alt deres tilliggende, løst og fast, at besidde med rette evindelig på følgende vilkår: nævnte alter skal have sin egen kapellan, som hver dag til evig tid

er pligtig at holde messe, om søndagen over dagens tekst (de tempore), om mandagen for de døde, om onsdagen for min, min faders og moders sjæle, om torsdagen for den helligånd, om fredagen for det hellige kors og om lørdagen for jomfru Maria; ligeledes skal det fornævnte alters gods forblive unddraget ærkedegnens, en hvilken som helst provsts og enhver som helst officials forvaltning. Men det er min vilje, at de højærværdige herrer ærkedegnen, provsten og Århuskirkens kapitel, hvem det til enhver tid måtte være, efter min død skal have ret til for Århusbispen at præsentere til fornævnte alter, når det er ledigt, en velegnet person, for hvem jeg lægger ansvaret på deres samvittighed. Fremdeles skal fornævnte herrer, ærkedegnen og provsten, drage omsorg for, at nævnte alters gods ikke på grund af samme alterkapellans manglende omsorg og uvirksomhed formindskes, splittes og tilintetgøres, sådan som de vil kunne forsvare det for den højeste dommer. Til vidnesbyrd herom har jeg ladet mit segl hænge under dette brev. Givet i Århus i det Herrens år 1313 torsdag i påsken.

1313. 9. august. Horsens.

82

Hertug Erik 2. af Sønderjylland slutter forlig med kong Erik 6. Menved og lover, at hertug Erik af Sachsen, fyrst Nicolaus af Werle, greverne af Holsten og andre herrer inden den 29. september 1314 skal forpligte sig til at være hans forlovere.

1. *Afskrift i det kongelige bibliotek:*

Erik, af Guds nåde hertug i Jylland, til alle, der ser dette brev, hilsen evindeligt med Gud.

Alle skal vide, at i det Herrens år 1313, dagen før St. Laurentius, blev der mellem den stormægtige fyrste herr Erik, af Guds nåde de Danskes og Venders berømmelige konge, på den ene side og os på den anden side sluttet følgende forlig. For det første, at vi lader og har ladet samme vor herre konge kvit og fuldstændig fritaget for al vor tiltale, som vi har mod ham med hensyn til landet Langeland og Frisland, som skulde have været overdraget vor fader i stedet for Langeland og med hensyn til alt gods, som nævnte herre vor konge nu har i sin besiddelse.

Givet i Horsens som ovenfor.

2. *Registratur hos Stephanius:*

Forhandling i Horsens mellem kongen og hertug Erik af Jylland om mange punkter 1313.

85 1313. 22. august. Horsens.

Kong Erik 6. Menved forlener drosten Niels Olufsen med Wustrow, som han giver ham ret til at indløse for samme sum, Reiner Preen har det i pant for.

Original i Schwerin.

..... Givet i det Herrens år 1313

i Horsens, ottendedagen efter Vor Frues himmelfart, i nærværelse af nævnte herre af Meklenborg.

1) gengiver *cum exactione*.

86 1313. 26. august. Kolding.

Fyrst Henrik 2. af Meklenborg afkorter en del af kong Erik 6. Menveds gæld.

1. *Udtog af Hvitfeld:*

Ar 1313 søndag efter Bartholomæusdag gav herr Henrik af Meklenborg kong Erik et brev på en stor sum penge, som han havde modtaget kongens brev på, og som skal afkortes denne. Givet i Kolding.

2. *Registratur hos Stephanius:*

At fyrsten af Meklenborg erklærer, at han er pligtig at give kongen ned-sættelse med hensyn til en sum, som kongen skylder ham. 1313.

87 1313. 28(?) august. Horsens.

Kong Erik 6. Menved anklager adelsmændene Niels Brok, Jens Pape og Niels Larsen for forræderi.

Udtog af Hvitfeld:

Ligeledes anklagede vor herre konge offentlig disse adelsmænd Niels Brok, Jens Pape og Niels Larsen for at være sit riges åbenlyse forrædere. Til vidnesbyrd herom. Givet i Horsens 1313 13. dagen efter Vor Frues himmelfart.

89 [1313. Omkr. 28. august?]¹⁾.

Jens Nielsen af Tåsinge og 44 andre adelsmænd erklærer, at de oprørske bønder fra fire sysler, deriblandt Hardsyssel, Almindsyssel og Jellingsyssel, har sluttet forlig med kongen.

1. *Udtog af Hvitfeld:*

Jens Nielsen af Tåsinge, Ivar Grubbe, Jens Nielsen af Kås, Jens Mule af Bæg, Niels Hee, Niels Rane, Niels Olufsen, den berømmelige herre kongen af Danmarks drost, Lave Ågesen, samme herre konges marsk, Troels...²⁾, Tord Amring, Jens Staverskov, Erik Eriksen, Jens Pedersen Træ(kkehære), Jens Grubbe, Peder Grubbe, Peder Nielsen Neb, Ture Pedersen, Niels Holgersen, Holger Nielsen, Oluf Flemming, Mogens Jonsen, Jens Friis, Mikkel Påk, Povl Mogensen, Jens Slæt, Niels Kurv, Ove Thomsen, Jon Balhorn, Anders Balhorn, Jens Jensen, Karl Jakobsen, Karl Pedersen, Sævid Skene, Peder Wether, Esbern Mogensen, Niels Torbensen, Ture Strangesen, Henrik Lang, Peder Nielsen af Vormark, Niels Jonsen, Alkil³⁾, Peder Mogensen, Niels Tuesen af Klågerup, Tyge Larsen, Mogens Ågesen og Jakob Flæb o.s.v. Alle skal vide, at i vort påhør og i vor nærværelse var bønder fra Hardsyssel og Almindsyssel fremstillet i kong Eriks nærværelse.

De bekendte og tilstod uden tvang og af fri vilje, at de har været forført af nogle onde menneskers råd til at sætte sig op imod hans majestæt, hvorved de har begået en stor forseelse og majestætsforbrydelse, at de er draget ind ved *Gambevad og på Viborg landsting og der af egen myndighed har fastsat en forordning og straf over dem, som ikke fulgte dem, imod hans nådes forbud med oprejste faner og avindskjold, og de har ihjelslået mange af hans adel, at de formedelst slig gerning har forbrudt deres liv og gods, med mindre hans majestæt vil benåde dem. Derfor har de nu forhandlet med ham således og svoret med deres ed at ville holde dette forlig. For det første skal de udlægge dem, som har været årsag til samme oprør og ikke i fremtiden indlade sig med dem. Vil de ikke udlægge dem alle, må kongen sigte, hvem han vil, og de skal forsvare sig efter loven. Fremdeles skal disse fornævnte i de fire sysler fundere og stifte to ørtug korns rente inden pinsedag til et alter i Kolding for de dodes sjæle, som uskyldig blev ihjelslået af dem. Til det fornævnte alter skal kongen og hans efterkommere have patronatsret. Hver af dem skal i dette år give et pund korn og tre mark penge af hver plov i to år. Denne skat skal betales i Ribe St. Mortensdag i det kommende år. Kongen skal oppebære kirketienden i fire år. Fremdeles skal de give kongen af hver mark gulds jord en skæppe rug årlig til evig tid på St. Thomas dag, hvem den end tilhører. Hvis nogen lægger mere til mark gulds jord, end der har været af arild, og han bliver overbevist derom, skal jorden være forbrudt til kronen.

De skal straks give kongen ni heste af hvert herved, hver af dem så god

som 15 mark penge. Hvert syssel skal have et indsegl parat otte dage efter Vor frues dag og føre det til kongen for at besegle fornævnte forlig. Hvis kongen vil bygge en fæstning, skal alle bønder, hvem de end tilhører, hjælpe med dertil. De lovede, at de aldrig vilde gøre oprør i fremtiden, ikke heller yde kongens fjender nogen hjælp eller bære budstikke imod kongens lensmand på trods af kongen. De, der gør det, skal straffes uden al nåde. De skal aldrig holde forsamling uden kongens vidende; de, der gør det, skal have forbrudt liv og gods. Hvis de ikke holder dette, er det bestemt, at alle bisperne i Danmark skal have magt til at banlyse dem. Bønderne fra Jellingsyssel har lovet kongen tyve heste, hver af dem så god som 15 mark. De skal give kongen to pund korn af hver plov dette år; i det kommende år skal de give ham fire mark penge St. Mortens dag i Ribe. De skal give kongen kirketiensten i de fem følgende år. Fremdeles skal de give to skæpper korn årlig af hver mark gulds jord på St. Thomas' dag, uanset hvem der ejer mark gulds jord, da skal de give således deraf. Lægger de mere jord til mark gulds jord, end der har været af arild, skal den være forbrudt til kongen. Fremdeles skal de forpligte sig til at holde alle fornævnte punkter og artikler. De skal love på Viborg lands-ting og på deres syssel- og herredsting alt det, som foran skrevet står under deres og gode mænds segl. Fremdeles udlagde bønderne disse efterskrevne i Hardsyssel og Jellingsyssel: Jakob Sieppel, Peder Vind, Isak Poulsen, Mads Pedersen Rød, Jens Kæl, Tord Rød, Peder Nål, i Gern herred: Niels Tosten, i Ginding herred Kristian N., i Vardesyssel: Palle Jensen, Lave Jensen, Ture Judas, Jens Torsen, Oluf Hvid, i Jellingsyssel: Torsten Lange, Jens Pedersen, Peder Arnfast, i Almindesyssel: Jens Bryne, Peder Jakobsen, Niels Eriksen, Niels Jonsen, Svend Ulf, i Løversyssel: Tord Tibbesen, Jens Papesen, og Krispin Lok.

2. Registratur hos Stephanius:

Om indbyggerne i Hardsyssel og nogle af deres artikler. 1313. Horsens.
 1) det er rimeligt at antage, at processen mod de oprørske jyske bønder fandt sted samtidig med, at kongen rejste anklage mod Niels Brok, Jens Pape og andre for deltagelse i oprøret, se nr. 87. — 2) jf. nr.313: Troels marsk. — 3) jf. nr.170: Alkil af Lolland.

90

1313. 4. september. Kolding.

Biskop Niels 2. af Børglum lover at være kong Erik 6. Menned tro.

1. Udtog af Hvitfeld:

Biskop Peder af Odense og Niels af Børglum afgav en lignende forpligtelse¹).

2. *Registratur hos Stephanus:*

At biskop Oluf af Roskilde lover kongen tro tjeneste, hvilket ligeledes bisperne af Odense og Børglum lover. 1313.

3. *Referat hos Bartholin:*

Endelig gav også biskop Niels af Børglum kongen sit genbrev om at yde ham tro tjeneste. Givet i Kolding tirsdag før Vor Frues fødselsdag.

1) jf. nr. 19 og 38.

1313. 18. september. Kolding.

96

Biskop Jens Bocholt af Slesvig lover Kongen ikke at ombytte bispesædet i Slesvig med det i Dorpat.

Referat hos Bartholin, annales:

Biskop Jens af Slesvigs brev, givet kong Erik, hvori han under ed forpligter sig til ikke uden kongens samtykke at ombytte Slesvig bispedømme med Dorpat bispedømme. Givet i Kolding, tirsdag før apostlen Mathæus dag.

1313. 24. september.

97

Kong Erik 6. Menved stifter et forlig mellem grev Johan 3. af Holsten og grev Adolf af Kiel og hans broder Kristoffer.

1. *Udtog hos Hvitfeld:*

År 1313 mandag før St. Mikkelsdag stiftede kong Erik i Roskilde¹) et forlig mellem grev Henrik²) af Holsten og herr Adolf af Kiel og deres medhjælpere på følgende vilkår. De skulde være hinandens gode venner; der skal være fred og blodsslægtsskab imellem dem. De har valgt til voldgiftsmænd og overgivet deres sag til hertug Erik af Sachsen og fyrst³) Henrik af Meklenborg. Det skal blive ved deres kendelse. Såsnart den fornævnte hertug Erik af Sachsen og Meklenborgeren er kommet tilbage fra den romerske konges valg, skal vi seks uger i forvejen lade dem vide, når vi kan komme sammen, enten i Kolding, Middelfart, Nykøbing, Vordingborg, Skelskør eller Tårnburg. Vi skal der mødes med herr Adolf. Når han kommer til stede, skal han lade alle de beskyldninger, han har mod vor broder, optegne og tilsende os dem. Greven skal gøre det samme og følger

med hertug Erik af Sachsen til os. Gotschalk v. Alvensleben, som Detlev Wolf har taget til fange, skal sættes i frihed og komme til os; hvis vi finder, at han er uskyldig, skal han forblive fri. Befindes han at være skyldig, skal han igen sættes i fængsel; det skal greven garantere. At dette skal holdes således af vor broder, har herr Peder Nielsen af Tåsinge⁴), Reimar v. Wedel, og Ingvar Hjort lovet sammen med os. Begge de to herrer skal give hinanden lejde.

2. *Registratur hos Stephanius:*

Forlig mellem Henneke⁵) af Holsten og grev Adolf og hans broder Kristoffer år 1313.

1) vistnok fejl for: Ribe. — 2) læs *Henneke*. — 3) Hvitfeld: hertug. — 4) Hvitfeld: Thy. — 5) Stephanius: Henrik.

105

1313. 30. november.

*Niels Kurv, ridder, pantsætter sin gård i *Brinne til herr Broder Degn, kannik i Århus.*

Afskrift i Århusbogen.

Niels kaldet Kurv til alle, der ser dette brev, hilsen evindelig med Gud.

Alle skal vide, at jeg til den gode mand herr Broder Degn, kannik i Århus, har pantsat min gård i *Brinne med agre, enge, skove, og alle huse, der hører til samme toft eller gård, sådan som jeg har ejet og besiddet det altsammen, for 160 mark ny penge, der skal betales ham eller hans arvinger uden afkortning af mig eller mine arvinger på førstkommende Åbo sysselting efter Allehelgens dag 1314, idet der også er vedføjet denne betingelse, at hvis jeg eller mine arvinger er ude af stand til at betale hele fornævnte sum eller en del af den til fornævnte termin, skal samme gård i *Brinne med bygninger og alt dens ovennævnte tilliggende straks fra da af tilfalde samme herr Broder og hans arvinger til fri rådighed til deres brug med rette evindelig uden noget krav fra mig og hvem som helst af mine efterkommere. Til vidnesbyrd og urokkelig sikkerhed herom er de gode mænd, herr Ove Thomsens, Niels Bondes, Jens Heldes, Kristian Lilles kaldet Kubes og mit segl hængt under dette brev.

Givet i det Herrens år 1313 på St. Andreas apostels dag.

1313. 13. december. Monteux.

110

Notits i de pavelige regnskabsbøger om, at biskop Esger af Århus har betalt servispeng og de øvrige afgifter, ialt 300 guldfloriner, samt at han har fået absolution, fordi han ikke har overholdt betalingsterminen.

Original i Vatikanets arkiv.

Der blev udstedt kvittering for den ærværdige fader herr Esger, biskop i Århus, for de 250 gylden, han har indbetalt til klerkene ved vor herre pavens kammer som commune servitium til kammeret, og for de 50 gylden han har indbetalt som de 4 sædvanlige servitier for de undergivne, ved magister Ricardus de Gualdo og sin prokurator herr Tyge. Og han blev frikendt for skyld for ikke at have betalt i rette tid. Givet i Monteux den 13. december i det niende år af den højhellige fader og vor herre herr pave Clemens' den femtes pontifikat.

1313.

122

Erik Østensen mageskifter gods i Rindelev, der er udlagt til Ringkloster.

Skanderborgske registratur (Ring klostres breve).

Erik Østensens mageskiftebrev på det gods i Rindelev og Rindelev mark, han udlagde til Ringkloster. Dateret 1313.

1313.

123

Brev angående Rindelev.

Skanderborgske registratur (Ring klostres breve).

Endnu et gammelt pergamentbrev på Rindelev med sin tilliggende ejendom. År 1313.

[1313]?

124

Breve angående Rindelev.

Skanderborgske registratur (Ring klostres breve).

Nogle sammenbundne latinske pergamentbreve¹⁾, lydende på gods i Rindelev.

¹⁾ om disse breve vedrørende jordegods i Rindelev er fra 1313, er ganske usikkert. Angående andre breve vedrørende jordegods i Rindelev se nr. 123 og DRB. II 1 nr. 499 og II 11 nr. 186.

146

1314. 19. april. Helsingborg.

Biskop Esger af Århus og biskop Nicolaus af Dorpat lover sammen med 25 stormænd at gå i indlager, hvis ærkebiskop Esger ikke overholder forliget med kong Erik af 19. april 1314, se nr. 145.

1. *Udtog af Hvitfeld:*

Derpå har biskop Esger af Århus afgivet løfte og biskop Nicolaus af Dorpat og herr Niels Rane, Jens Lavesen, Jens Jensen af Brønby, Peder Jensen af Visby, Peder Egeside, . . .¹⁾ Saltense, Palle Jensen, Sævid Skene, Holger Nielsen, Jens Holbæk, Jens Eskesen, Bonde, Illuge Thomsen, riddere, Peder Nielsen Jul, Jakob Nielsen Rane, Mads Pallesen, Lave Nielsen, Niels Brok, Niels Tunesen, riddere (!), Kristian Plovsen, Jakob Grubbe, Jens Genvejr, Peder Godesen, Frederik Dolmer og Tidemand, væbnere, og de lovede at inddrage, hvis han ikke betalte. Forhandlet og givet i Helsingborg år 131<4> fredagen efter søndagen Quasi modo geniti.

154

1314. 31. maj. Roskilde.

Kong Erik 6. Menved slutter et forlig med hertug Erik 2. af Slesvig, der skal være til Mikkelsdag 1315.

1. *Udtog af Hvitfeld:*

År 1314 fredag efter pinsedag¹⁾ blev der sluttet våbenstilstand imellem kong Erik og hertug Erik af Jylland, hans frænde, at der skulde være våbenstilstand mellem dem og deres tilhængere til Mikkelsdag og til årsdagen derefter. Ingen skal i mellemtiden hemmeligt eller åbenlyst gøre noget til skade for den anden. Han skal være kongen en tro og lydige vasal. Denne skal til gengæld være ham en nådig herre. Siden skal deres ret være dem frit forbeholdt på begge sider. Kongen må i mellemtiden ikke tage nogen af hans mænd til sig undtagen dem, han har lov til, og han ikke heller tage kongens mænd til sig. Hvad der er blevet bygget i Seem og Gram efter at de forrige traktater blev afsluttet i Warnemünde, skal brydes ned inden otte dage efter St. Hansdag; men var der bygget noget, før samme forlig og våbenstilstand blev sluttet, må det blive stående. Kongen skal komme til Kolding dagen efter St. Hansdag med ti riddere og love med sit brev at holde dette således. Hertugen skal sende en lignende erklæring derhen til gengæld.

Dette brev har kongen beseglet, herr Niels Olufsen marsk²), Nicolaus af Werle og Otto Podebusk³). Givet i Roskilde.

2. Registratur hos Stephanius:

Der blev sluttet en våbenstilstand mellem kongen og hertug Erik af Jylland. 1314.

- 1) Ingvor Andersson, 198 note 6 og 200 note 9 daterer brevet til 1313 8. juni. —
2) læs: drost. — 3) vistnok fejl for: Putlitz.

1314. 7. juni. Kolding.

158

Grev Gerhard 4. af Holsten sælger sit herredømme i Holsten, Stormarn og Schauenburg og alt sit gods i Danmark til sin broder, grev Johan 3.

Original i rigsarkivet.

Gerhard, af Guds nåde greve til Holsten, Stormarn og Schauenburg, til alle, der ser dette brev, hilsen evindeligt med Gud.

Alle skal vide, at vi til den berømmelige yngling, vor højtelskede broder Johan, af sammes nåde junker af Holsten, Stormarn og Schauenburg, for 7000 mark rent sølv af kølnsk vægt har solgt hele vort herredømme i fornævnte Holsten, Stormarn og Schauenburg og overalt, hvor der ellers tilhører os noget efter vor højtelskede fader, og fremdeles vort gods i Vardesysse, Stavrbj og alt vort andet gods i Danmark med vasaller, stæder, borge og befæstninger, hver og en i de nævnte besiddelser, alt gods med al ret, i store og små sager, og alt dets tilliggende, med hvad navn det end nævnes, således at samme vor broder skal betale alle vor faders kreditorer og inddrive de fordringer, som tilkom ham, og de skal være hans.

For 3000 mark sølv af denne sum pantsatte samme vor broder os nedenævnte gods, nemlig alt hans gods i Vardesysse, Stavrbj og Overby¹) i Danmark, værd 210 mark sølv i årlig afgift; og i Holsten hans gods i nedenævnte landsbyer, nemlig Bilten, Grossenbrode, Dodow, Brothen, Bargtheide, der er 240 mark sølv lybsk værd i årlig afgift, med al ret, i store og små sager, sådan som den samme junker har holdt dem, frit at besidde, indtil de på hans vegne lovligt købes tilbage af os. Men hvis de er mindre værd i årlig ydelse, skal samme vor broder yderligere give os indtil den nævnte sum, og hvis de yder mere, er vi pligtige at give ham det tilbage, således at vi for hver ubetalte 100 mark sølv af det nævnte gods årligt skal oppebære ti mark sølv, der ikke skal fragå i hovedstolen.

..... Til vidnesbyrd herom har vi ladet vort segl hænge under dette brev. Givet i Kolding by 1314 fredagen efter søndagen Trinitatis.

1) *Avlby*. Stavrbj og Avlby var gammelt kongeleiv (Vald. Jb. 18), som gennem hertug Otto af Brunsvig kom til dennes sønnesønner, der 11. november 1300 (DRB II 5 nr. 130) solgte dem til grev Gerhard. Se Aakjær i Vald. Jb. II 96.

160

1314. 8. juni. Kolding.

Grev Gerhard 4. af Holsten erklærer, at han af egen fri vilje har solgt sit herredømme i Holsten, Stormarn og Schauenburg og alt sit gods i Danmark til sin broder, grev Johan 3.

Original i Kiel.

Gerhard, af Guds nåde greve til Holsten, Stormarn og Schauenburg, til alle, hvem dette brev kommer ihænde, frelse med Herren evindeligt.

Vi gør vitterligt ved dette brev for alle, at vort herredømme i Holsten, Stormarn og Schauenburg og alt vort gods beliggende der og hvorsomhelst ellers, med hvad navn det end nævnes, som vi med gyldig salgsadkomst har solgt til vor højtelskede broder Johan, ligeledes af Guds nåde junker til Holsten, Stormarn og Schauenburg, har vi afhændet til ham af egen drift og fri vilje, ikke tvungne af frygt eller nogensomhelst vold, under hensyntagen til oprigtig broderkærlighed, hvilken vi håber herved for bestandig oprigtigere må opretholdes os imellem, idet vi med hensyn til fornævnte afhændelse på ethvert af dens punkter giver afkald på al svig, bedrag, vold, tvang og alle indsigelser, love, forordninger, privilegier og begunstigelser i medfør af den almindelige ret, sædvaneret, kanonisk eller romersk ret og alle andre indsigelser, som i fremtiden vil kunne fremsættes og anføres imod fornævnte salg eller nogen del af det. Til bevis herfor er vort segl hængt under dette brev. Givet i Kolding år 1314 på den første lørdag efter søndagen Trinitatis.

161

1314. 15. juni. Kolding.

Kong Erik 6. Menved aftaler med hærmeesteren af Livland, hvorledes grænsestridigheder mellem deres undersætter skal afgøres.

3. *Referat hos Bartholin:*

Forlig mellem kong Erik og hærmesteren og brødrene i Livland angående adskillelsen og fastsættelsen af grænser og skel mellem begge parter lande i Livland. Givet i Kolding på Vitus' og Modestus' dag.

1314. 15. juni. Kolding.

162

Kong Erik 6. Menved stadfæster kong Valdemar 2.s og kong Abels breve af 1238 7. juni og 1251 8. august (DRB II 1 nr. 45) til den tyske orden.

Original i det svenske rigsarkiv.

.....

Til vidnesbyrd herom har vi ladet vort segl og segl tilhørende de ærværdige fædre, de herrer biskop Peder af Odense og biskop Jens af Ribe, vor højtelskede broder hertug Kristoffer af Halland og Samsø, fyrst Henrik af Meklenborg og vor drost Niels Olufsen hænge under dette brev.

Givet i Kolding by i det Herrens år 1314 på de hellige martyrer Vitus' og Modestus' dag i vor nærværelse.

1314. 15. juni. Kolding.

163

Kong Erik 6. Menved forlener adelen i Estland med dens arvegods.

1. *Udtag af Hvitfeld:*

Han forlenede år 131(4)¹⁾ i Kolding disse livlændere²⁾ med deres arvegods:.....

1) 1318 Hvitfeld. — 2) d.v.s. *estlændere*; herefter følger navnene på 62 estniske adelsmænd og adesslægter.

1314. [Før 6. juli]¹⁾.

167

Kong Erik 6. Menved fremsætter sine anklager mod Niels Brok, Jens Pape, Niels Larsen, Tyge Vindsen, Timme Larsen og Niels Jensen.

1. *Udtag af Hvitfeld:*

Disse artikler fremlagde kongen imod herr Niels Brok, Jens Pape, Niels Larsen og Tyge Vindsen, riddere.

For det første har Niels Brok været tilhænger af vor faders drabsmænd, både før og efter at han blev myrdet. Derfor mistænker vi ham for, at han er skyldig i hans død. Siden kom biskop Jens af Århus og mange af hans venner til os og gik i forbøn for ham, at vi skulde ophøre med vort fjendskab til ham, hvad vi også gjorde for hans venners skyld på den betingelse, at han ikke oftere skulde handle imod os eller på nogen måde tilføje os skade.

eller have med drabsmændene at gøre. For dette har biskop Jens af Århus garanteret. Derefter tog vi ham til os som vor tro undersåt. Men mens han var hos os, blev det sagt os af pålidelige folk, at han beskyttede vore utro, som stræbte os efter livet og riget og efter at tilføje os skade og fordærv. Siden lod vi ransage derom, og konstaterede, at han har huset og herberget Rane Jonsen, vor faders drabsmand, og hemmeligt skjult ham, som vi lod føre ud af hans gård i Roskilde og fængsle. Siden kom hans venner atter til os og bad om, at vi vilde tilgive ham denne hans forbrydelse, hvad vi også gjorde på den betingelse, at han ikke skulde gøre sådant mere, hvilket hans venner lovede. Siden tog vi ham atter til os i venskab som den, der skulde være os huld og tro; vi har også betroet ham forleneringer og borge, men i sit len har han opægget bønderne til uden årsag at sætte sig op imod os. Og da vi erfarede om dette oprør og drog derhen for at bringe dem til ro, beredte han os ikke natteleje, men æggede straks bønderne mere og mere imod os. Hans venner gik atter i forbøn for ham hos os, og vi tilgav ham hans brøde; hans venner garanterede atter for ham. Og for at han skulde blive os mere tro, gjorde vi ham til ridder og satte ham i vort råd, idet vi betroede ham slot og borge til landets værn. I disse hans forleneringer er han faret strengt frem mod bønderne, har krænket retten, som han har svoret på at ville holde. Det forbrudte gods, som var tilfaldet kronen efter de fredløse for vor faders død, og som vi havde ment, han skulde bruge til vort bedste, har han beholdt for sig selv. Efter at vi havde gjort ham til vor foged, har han for at trodse os ihjelslået en præst, Palle, idet han brød husfreden i hans eget hus. Vi pålagde ham, at han skulde stille Gud og os tilfreds i den anledning. Da svarede han os kun med trods. I krigen med hertugerne af Sverige udvalgte vi fornævnte herr Niels Brok til stedse at skulle tjene os som vor tro mand, hvorved han hørte meget af rigets hemmelige sager og det, som var os magtpåliggende. Dette åbenbarede han altsammen, så vore planer tit og ofte derved blev hindrede. Han forhandlede også med vore egne folk og med misfornøjede, at de skulde forlade os i felten, hvorved han tilintetgjorde vort krigstogt. Vi tilgav alt sådant på den betingelse, at hvis han derefter foretog sig noget imod os, skulde alle de fornævnte sager tages op påny. Dengang vi kom tilbage fra Sverige og havde forhandlet med bønderne om en skat til at betale vor gæld med, som vi havde gjort i Sverige, da aftalte Niels Brok, Jens Pape, Niels Larsen o.s.v. med vore egne bønder, at de ikke skulde betale den. Men de samlede fornævnte bønder hos sig, sluttede forbund med andre, udenland-

ske fyrster, tog dem i ed, udsendte vidje og brand, som også kaldes budstikke, og holdt i hele Jylland forsamling imod os, på trods af vore breve, idet de både dag og nat holdt forbudte møder, og førte de fornævnte bønder imod os i et slag, hvor mange af vore riddere faldt. Fremdeles har fornævnte Niels Brok, Jens Pape og Niels Larsen ofte sat sig selv til dommere imellem os og kronen, og de som ikke gav møde, idømte de straf. Fornævnte herr Niels Brok har gjort meget andet imod os; det kan ikke alt sammen opregnes, hvormed han har forbrudt liv, gods og penge.

Imod herr Jens Pape er næsten de samme beskyldninger. At han har taget parti for kongens uvenner, ja meget mere, at han i Nyborg blandt kongens uvenner, da manddraberne blev dømt, skal være gået rundt med skjold og under fane²⁾ blandt kongens uvenner og have tragtet efter kongens død. Fremdeles, da kongen vilde drage til Jylland, er han mødt væbnet med flere af kongens uvenner og hindrede ved Middelfart kongen i at komme til Jylland. Da dette var sket, opsøgte nogle af hans venner os for at bede om venskab; da tilgav vi ham dette; men såfremt han derefter fandtes skyldig i at yde vore uvenner hjælp og bistand, skulde det gælde hans liv; denne betingelse vedtog han tilsidst. Derefter udnævnte vi ham siden for større troskabs skyld til at være landsdommer, og vi gav ham tredjeparten af Jylland i forlening. Hvad ret han har skaffet de fattige bønder, overlader vi til Gud at afgøre. Da vi skulde høre hans regnskab, fandt vi alle slags misligheder; vi tilgav ham alle disse mangler, for at vi i fremtiden skulde finde større troskab. Da den svenske krig begyndte, tog vi ham til os for stedse at være os til tjeneste. De hemmeligheder, han hørte, åbenbarede han straks og lokkede vore folk til at forlade os og drage hjem, og blandt vore uvenner bragte han det i stand, at vort krigstogt blev forsømt. Siden har han forhandlet med vore bønder i Jylland, at de ikke skulde betale den lovede skat, på samme måde som Niels Brok og Niels Larsen. Siden har han med de andre opægget almuen, forbundet sig med den og andre, udenlandske fyrster imod riget. Han har ført budstikke, det er vidje og brand imod kongen, holdt forbudte stævner og gjort sig til høvedsmand for de oprørske. Han har med bønderne udkæmpet et slag imod os og ført avindskjold imod riget, hvor mange af vore gode folk faldt. Han har sat sig til dommer imellem kronen og bønderne og idømt dem straf, som ikke mødte. Og det er derfor vor mening, at han har forbrudt sit jordegods og sine penge; og at han sammen med Niels Brok har vidst om vor faders drab; og ligesom de har været dem behjælpelige, mens de var i riget, så

har de også siden sluttet sig til hans faders drabsmand(!) Anders Stigsen³).

Imod herr Niels Larsen blev dette fremsat. Kongen har gjort ham til ridder og landsdommer og forlenet ham med jordegods. Han har aflagt falsk regnskab derover. Han har forlenet ham i Jylland med tre herreder. Han har til gengæld forhindret hans tog og åbenbaret kongens hemmeligheder. Greven af Meklenborg bad for ham, hvilken bøn vi tilstod ham, dog at han i fremtiden skulde være os tro. Hans broder, herr Timme Larsen, lovede på hans vegne, at hvis det modsatte skete, skulde sagen tages op påny. Siden han kom hjem, har han opægget almuen i Jylland til ikke at give skat og forbundet sig med de holstenske og sønderjydske herrer. Imod herr Tyge Vindsen klagede han, at han før havde begået så mange forbrydelser, at hans penge og jordegods ikke kunne slå til at betale derfor. Kongen har tidligere ladet hans gods, som dog blev vurderet, inddrage i sagesald. Dette eftergav han ham. Siden skrev han til ham for at bruge ham på det svenske tog; han talte også med ham. Men han forlod straks kongens tog i Helsingborg og holdt sig tilbage. Han plyndrede på samme togt en af kongens gårde, og fire af kongens tjenere ihjelslog han der. Hans venner sagde os, at det ikke var troligt, han skulde have noget ondt i sinde mod os. Han selv bekræftede det overfor flere af vore og hans egne venner. Dette er, hvad de fornævnte herrer offentligt har gjort imod kongen, foruden det som er hemmeligt. Imod herr Timme Larsen af Margård og hans halvbroder Niels Jensen (fremsatte han den anklage), at de i Vester-götland har tilbudt de tyske tropper, som tjente kongen på hans tog i Sverige, af det krongods, som de havde i forlening, for at de skulde forlade ham og siden bistå dem imod kongen. Fremdeles er de selv draget hjem den tredje dag uden tilladelse og har dermed ødelagt kongens togt.

2. Registratur hos Stephanius:

De artikler, som kongen har imod Niels Brok og andre.

1) anklageskriftet, som er udateret i Stephanius' registratur, hvor det står som den første af akterne fra forræderiprocessen 1314, se nrr. 168—170, og ligeledes er udateret hos Hvitfeld, der har det under 1314, må gå forud for domfældelsen af 6. juli 1314, se nr. 170. Det omfangsrige aktstykke er både hos Hvitfeld og Stephanius behandlet som eet aktstykke. — 2) Hvitfeld: *under fænnicker*; *fænnicke* betegner både en fane og en hærafdeling. — 3) læs: Stig Andersen.

170

1314. 6. juli. Viborg landsting.

Herr Niels Brok og hans medskyldige i det jydsk oprør dømmes på Viborg landsting til fortabelse af liv og gods.

1. *Udtog af Hvitfeld:*

Lave Ågesen, kongens marsk, Jens Nielsen af Kås, Peder Mule af Nørbæg, Lars Jonsen, Erik Eriksen, Albert Albertsen, Peder Porse, Gøde Nielsen, Alkil af Lolland, Jens Slæt, Kristian Jensen, Povl Mogensen, Ture Pallesen, Strange Esgeesen, Ebbe Balle, Ulv Jacobsen, Jens Gunnesen, Mogens Jensen af Barritskov, Åge Bentsen, Torkil Ebbesen, Oluf Esgeesen, Anders Esgeesen, Esger Frost, Jens Tagesen, Peder Herlugsen, Ludvig Ludvigsen, Jens Turesen, Niels Ågesen og Kristian Bosen til alle, som ser dette brev eller hører det læse, hilsen evindeligt med Gud.

Det skal alle vide, at i nærværelse af herr Niels Olufsen, Danmarks marsk¹⁾, var efterskrevne herr Niels Brok, Jens Staverskov, Jens Pape, Niels Ubbesen, Niels Larsen, Lars Larsen, Godskalk Lille, Thomas Rud, Tyge Vindsen, Tyge Larsen, riddere, og efterskrevne riddere og bønder, som var Eskil Edder, Jens Dal, Peder Syft, Niels Brasse, Peder Rød, Villum Stærk, Ture Kirt, Ture Vestesen, Niels Turesen den ældre, hans søn Elding og Tyge Brydes ældste søn af Holm nærværende for os og flere troværdige på Viborg landsting, som holdtes år 1314 18.²⁾ dagen efter Petrus' og Paulus' dag. Da blev de — efter at der var rejst sag imod dem på deres eget ting, og de var blevet kendt skyldige i de grove forbrydelser, som de skændigt havde begået mod deres egen herre og konge — ved et nævn, valgt af menig almue i Nørrejylland til at aflægge vordholdsed³⁾, nemlig de gode mænd Niels Hee, Jens Pedersen, Jacob Ebbesen, Jens Brok, Ove Thomsen, Thomas Madsen, riddere, Jens Ottesen, Åge Runk, Svend Sort, Niels Jensen af Ryd, Asmod Lille og Niels Godesen, bønder, dømt til at lide dom i de sager, som de er beskyldt for. Da blev de alle dømt til at have deres liv og gods fortabt. Til vidnesbyrd om denne sag er vore segl hængt under dette brev. Forhandlet og givet dag og sted som ovenfor.

2. *Registratur hos Stephanus:*

Om nogle dømte riddere og bønder 1314.

1) læs: drost. — 2) skal være: ottendedagen (oktaven). — 3) Hvitfeld: vilkårs ed.

1314. 17. juli. Kolding.

178

Biskop Jens af Ribe og hertug Erik af Sverige vidimerer grev Gerhard 4. af Holstens brev af 1314 7. juni, se nr. 158.

Original i Schwerin.

Valdemars forlovere var de samme som broderens: ti riddere fra Sverige og ti fra Tyskland. Forhandlet i Kolding som ovenfor.

1314. 21. juli. Kolding.

186

Ditmarskerne slutter et forbund med kong Erik 6. Menved.

1. *Udtog af Hvitfeld:*

Ar 1314 dagen før Marie Magdalenes dag lovede Ditmarskerne i et brev kong Erik at komme ham til hjælp mod hvemsomhelst med undtagelse af biskop¹⁾ Jens af Bremen. Når de drog i krig, vilde de i fire dage forsørge sig selv med proviant; siden går det på kongens bekostning. De vilde heller ikke yde hans fredløse folk hjælp eller bistand. Forhandlet i Kolding.

2. *Registratur hos Stephanius:*

At Ditmarskerne lover at hjælpe kongen mod hvemsomhelst. 1314.

1) skal være: ærkebiskop.

1314. 11. december. Åbo sysselting.

227

*Ridder Peder Wether og otte andre bevidner, at herr Niels Kurv på Åbo sysselting skødede en gård i *Brinne i Skivholme sogn til Broder Degn, kannik i Århus.*

Afskrift i Århusbogen.

Peder Wether, ridder, Svend Fynbo, Tue Loptrup, Niels Bonde, Svend Bøgeskov, Svend Fris, Jens Helde, Peder Slæt den unge og Niels Degn, kaldet Rampe, til alle, der ser dette brev, hilsen evindeligt med Gud.

Alle skal vide, at vi har været nærværende på Åbo sysselting, set og hørt, at den velbyrdige mand, herr Niels Kurv skødede sin gård i *Brinne i Skivholme sogn¹⁾, nemlig jorder og huse med alle deres tilliggender, agre, enge, skove, vande og andet, intet undtaget, til den gode mand, herr Broder Degn, kannik i Århus, at besidde med rette evindeligt. Den herre Niels Kurv erkendte også, at han havde pantsat den i sit åbne brev med alt det fornævnte til den herre Broder for 200 mark nye penge, som han erkendte at have modtaget af samme uden afkortning tidligere, og at han ikke havde tilbagekøbt den på den mellem dem aftalte termin, nemlig på Åbo sysselting næst efter Allehelgensdag år 1314, på grund af hvilket samme gård med sine fornævnte tilliggender i overensstemmelse med de vilkår, der var fastsat mellem dem i fornævnte åbne brev, efter loven var tilfaldet den

herre Broder at besidde evindeligt og frit at råde over efter hans tarv. Til vidnesbyrd herom er vore segl på sammes anmodning hængt under dette brev. Givet på Åbo sysselting, fornævnte år, onsdag efter St. Nicolai dag.

1) jf. DRB II 6 nr. 331.

266

1315. 28. april. Ribnitz.

Kong Erik 6. Menved gør vitterligt, at grev Gerhard 4. af Holsten i hans nærværelse har opladt alt det gods, hans broder Johan 3. havde pantsat til ham i Danmark og Holsten, til grev Nicolaus af Schwerin.

Original i Schwerin.

Erik, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til alle, der ser dette brev, hilsen evindeligt med Gud.

Vi gør vitterligt for alle, at grev Gerhard, søn af grev Gerhard, fordum greve af Holsten, salig ihukommelse, personligt i vor nærværelse til nærværende brevviser, herr Nicolaus, greve af Schwerin, oplod alt det gods i Danmark og Holsten, der var pantsat og indrømmet ham af vor og hans broder junker Hennike for 3000 mark rent sølv, til hans fri bestemmelse på de betingelser og vilkår, som indeholdtes fuldstændigt i det herom udfærdigede originalbrev. Til vidnesbyrd herom er vort segl hængt under dette brev. Givet i Ribnitz i det Herrens år 1315 på den hellige martyr Vitalis' dag i vor nærværelse.

267

1315. 28. april. Ribnitz.

Grev Johan 3. af Holsten pantsætter alt, hvad han ejer i Vardesyssel, Stavrbj og Aulby og noget gods i Holsten til sin broder, grev Gerhard 4., som pant for betalingen af grev Gerhards fædrene arv, som grev Johan 3. har afkøbt ham.

Original i Schwerin.

Johan, af Guds nåde junker af Holsten, Stormarn og Schauenburg, til alle, der ser dette brev, hilsen evindeligt med Gud.

Alle skal vide, at vi har lovet den velbyrdige mand, vor broder, herr Gerhard, af samme nåde greve af Holsten, for hele hans herredømme i det fornævnte Holsten og Stormarn og overalt, hvor det end ellers er beliggende og tilhører ham, efter vor fader og for hans gods i Vardesyssel og alt hans øvrige gods i Danmark med vasaller, stæder, borge og de enkelte be-

fæstninger i det nævnte herredømme, alt gods med al ret, i store og små sager, og med alt det tilliggende, med hvad navn det end nævnes, som han har solgt til os, at der skal betales ham 7000 mark rent sølv i kølnsk vægt, nemlig således, at vi skal betale alle vor faders kreditorer og inddrive de fordringer, som tilkom ham, og de skal tilhøre os. For 3000 mark rent sølv af denne sum pantsætter vi samme vor broder nedennævnte gods, nemlig alt vort gods i Vardesyssel, Stavrbj og Avlby i Danmark, værd 210 mark rent sølv i årlig afgift, og i Holsten vore besiddelser i nedennævnte landsbyer, nemlig Bilten, Grossenbrode, Dodow, Brothen og Bargtheide¹⁾, værd 240 mark lybsk i årlig afgift, med al ret i store og små sager, således som vi har besiddet det, at besidde frit, indtil det lovligt tilbagekøbes af os fra ham; og hvis det yder mindre årligt, er vi pligtige at yde ham tillæg til den nævnte sum; og hvis det yder mere, forpligter vor fornævnte broder sig til at tilbagegive os det, således at denne vor broder for hver ubetalte 100 mark sølv skal hæve 10 mark sølv årligt af de nævnte besiddelser, og de skal fragå i hovedstolen.....

1315. [28. april?]¹⁾.

268

Grev Johan 3. af Holsten giver sit samtykke til, at hans broder, grev Gerhard 4., har overdraget grev Nicolaus af Schwerin det gods i Danmark og Holsten, som han havde pantsat sin broder.

1. *Udtog af Hvitfeld:*

Grev Johan samtykkede også i dette, at grev (Nicolaus)²⁾ af Schwerin fik fornævnte gods i pant for 3000 mark.

2. *Registratur hos Stephanius:*

Om det at grev Johan af Holsten samtykkede i, at hans broder grev Gerhard oplod grev N(icolaus) af Schwerin nedenfor skrevne gods.
1315.

1) brevet er sikkert udstedt samtidig med nr. 266 og 267. — 2) (Nicolaus), Gerhard Hvitfeld.

1315.

325

Torben Kalv pantsætter bl. a. godset Garnkær på Egå mark til Øm kloster.

Skanderborgske registratur.

Et brev, at Torben Kalv har pantsat Øm kloster nogen jord og ager, som kaldes Garnkær, på Egå mark, og noget andet af hans gods. Dateret 1315.

326

1315.

Svend Fynbo giver afkald på sine rettigheder med hensyn til Garnkær på Egå mark til fordel for Øm kloster.

Skanderborgske registratur.

Svend Fynbos tilståelsesbrev om den trætte mellem ham og Øm kloster om Garnkær på Egå mark, at han opgiver samme trætte. Dateret 1315.

327

1315.

Niels Knudsen skænker en gård i Torrild til Ring kloster.

Skanderborgske registratur.

Niels Knudsens gavebrev på en gård i Torrild til Ring kloster, dateret 1315.

359

1316. [Omkr. 23. marts]¹⁾. Vejle.

Fyrst Johan af Werle, Nicolaus af Werles søn, tager kong Erik 6. Menved af Danmark til sin herre.

1. Udtoget af Hvitfeld:

Ar 1317 i Vejle har Johan, Nicolaus af Werles søn, lovet kong Erik, hans morbroder, troskab imod hvemsomhelst undtagen Johan af Werle, hans farbroder, og hans svoger, hertug Otto af Stettin, og at bistå ham tro med sine vasaller, venner og slotte. Opstår der trætte mellem kongen og fornævnte herrer, vil han mægle fred eller sidde stille. Han forpligter sig ligeledes til at følge og adlyde sin herre og konge i al anden tjeneste og ikke påbegynde noget uden hans råd.

2. Registratur hos Stephanus:

Johan, søn af Nicolaus af Werle, lover kongen troskab. 1316.

¹⁾ brevet, som kun kendes gennem Hvitfeld og Stephanus, dateres af Hvitfeld til 1317, af Stephanus til 1316. 1316 må foretrækkes, da brevet passer ind i situationen omkring 1316 23. marts og de ved den lejlighed udstedte breve, jf. nr. 356, hvori Johan nævnes som deltager på Werlernes side. Johans far og farbror tog omkring samme tid

kong Erik til deres herre, jf. nr. 357—58. Er Hvitfelds tekst korrekt, må brevet i hvert fald være udstedt før den 12. oktober 1316, da fyrst Nicolaus, Johans far, døde.

1316.

415

Et latinsk mageskiftebrev på gods i Horndrup, Vitved, Fastrup og Grønside. År 1316.

Skanderborgske registratur (Ring klostres breve).

1316.

416

Erik Brun mageskifter gods i Vitved, Fastrup og Grønside for gods i Horndrup.

Skanderborgske registratur (Ring klostres breve).

Et mageskiftebrev på pergament af Erik Brun, udstedt på noget gods, han har udlagt i Vitved, Fastrup og Grønside for gods i Horndrup og Lojenkær. År 1316.

1316.

417

Mageskifte af gods i Gosmer sogn. Dateret 1316.

Skanderborgske registratur (Ring klostres breve).

1317. 13. eller 20. juli. Horsens.

483

Kong Erik 6. Menved udsteder et gælds-brev til hertug Valdemar af Sverige.

Registratur i det svenske rigsarkiv.

Kong Erik af Danmarks obligation til sin mæg, hertug Valdemar af Sverige, på 4000 mark svenske penge eller jævngodt sølv, (hvor)på han har givet ham sit brev som sikkerhed at betale ham alt næstkommende Mikkelsdag i Helsingborg. Givet i Horsens 1317 på den hellige jomfru Margretes dag.

1317. 17. august. Århus.

491

Kong Erik 6. Menved tildømmer på rettertinget Niels Pedersen, kaldet Bise, ejendomsretten til en grund i Ågård, Lading sogn, som Ove Thomsen med urette havde bemægtiget sig.

Afskrift i Århusbogen.

Erik, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til alle indbyggerne i Åbosyssel hilsen og nåde.

I skal vide, at vi efter troværdige mænds vidnesbyrd, der bevidnede sandheden på vort ting, tildømmer nærværende brevviser Niels Pedersen kaldet Bise, den østre toft i Ågård i Lading sogn, som samme Niels retmæssigt fik ved arv efter sin fader, og som herr Ove Thomsen til hans skade med urette lagde beslag på, at besidde evindeligt med husene så gode efter gode mænds vidnesbyrd, som herr Ove selv vides at have modtaget den, og med den fulde ret for hvert år, den herre Ove vides at have lagt beslag på den. Til vidnesbyrd herom er vort segl hængt under dette brev. Givet i Århus i det Herrens år 1317 ottendedagen efter St. Laurentii dag med vor drost herr Niels, herr Niels kaldet He, og Jens Pedersen som ledere af tinget.

503

1317. 25. august. Æbeltoft.

Kong Erik 6. Menved tager bymændene i Æbeltoft under sin beskyttelse, giver dem en ugentlig torvedag og tilladelse til at bruge samme ret, som Århus og Viborg har.

Original i rigsarkivet.

Erik, af Guds nåde de Danskes og Venders konge, til alle, der ser dette brev, hilsen evindeligt med Gud.

Vi gør vitterligt for alle, at vi har taget bymændene i Æbeltoft med deres gods under vor beskyttelse for særligt at forsvare dem, idet vi tillader dem at holde torvedag om onsdagen i hver uge, og vi forkynder vor fred såvel for bymændene som for alle, der kommer derhen med deres varer for at købe eller sælge. Fremdeles erklærer vi overfor alle, at vi ved dette brev giver oftnævnte bymænd den samme lov og godkendte landets sædvane, som borgerne i Århus og Viborg har. Derfor forbyder vi strengt under trusel om vor nådes fortabelse, at nogen af vore fogeder eller af deres stedfortrædere eller nogen anden, af hvilken stilling og stand han end måtte være, vover mod dette brevts ordlyd at krænke disse bymænd i nogen retning, såfremt han vil undgå vor vrede og kongelige hævn. Til vidnesbyrd herom er vort segl hængt under dette brev. Givet i Horsens i det Herrens år 1317 dagen efter den hellige apostel Bartolomæus' dag i vor nærværelse med vor drost herr Niels som vidne.

504

[Omk. 1317. 25. august]¹⁾.

Borgerne i Horsens overlader borgerne i Æbeltoft et eksemplar af deres stadsret, d.v.s. Slesvig Stadsret.

Original på det kgl. bibliotek.

Borgerne i Horsens til alle troende kristne, som får dette brev at se, hilsen med Gud.

Vi gør vitterligt for alle, at vi har givet vore elskede borgere i Æbeltoft et eksemplar af vor stadsret, stadfæstet af Danernes berømmelige konger, og som begynder således: Vore forgængeres myndighed bestemte at udstede en lov i Slesvig by²⁾ ... Men for at dette brev kan nyde fast tillid, har vi givet borgerne i Æbeltoft det og bekræftet det med vort segl.

1) håndskriftet, som er udateret, må efter skriften være fra 1. halvdel af 14. århundrede. Dets tilblivelse kan derfor sikkert sættes i forbindelse med den tilladelse, Æbeltoft fik 1317 25. august til at have samme byret som borgerne i Viborg og Århus, jf. Danmarks gamle Købstadlovgivning II 194 nr. 3 og Hasse, Das Schleswiger Stadtrecht 26. — 2) trykt Danmarks gamle Købstadlovgivning I 3 nr. 1.

1317.

529

Palle og Niels skøder jordegods til Øm kloster.

Skanderborgske registratur.

Palle og hans broder Niels' skøde på en dem tilhørende ejendom beliggende i Illerup sogn til Øm kloster. Dateret 1317.

77

1318.

Ture Smed pantsætter gods i Lisbjerg til Alling kloster.

Alling klostres registratur.

Latinsk pantebrev på pergament af Ture Smed på gods i Lisbjerg til Alling kloster. 1318.

79

1318.

Niels Truelsen skøder rettigheder til Øm kloster.

Skanderborgske registratur.

Niels Truelsens skøde til Øm kloster på al hans rettighed i skov og mark i Hem mark, dateret 1318.

80

1318.

Niels Andersen skøder sit gods i Vester Skipping mark.

Skanderborgske registratur.

Niels Andersens latinske skøde til Øm kloster på alt sit gods i Vester Skibing mark, dateret 1318.

121

1319. 27. juni. Avignon.

Pave Johannes 22. udnævner ved provision Peder Klimt til sognepræst for Fjelstrup sogn i Slesvig stift.

Afskrift i de pavelige kopibøger.

Til vor elskede søn Peder Klimt, præst ved den hellige Laurentius' sognekirke i Fjelstrup i Slesvig stift.

Din retskaffenheds fortjenester, som efter sigende støtter Dig, bevæger os med god grund til at vise Din person apostolisk gunst og være Dig nådig. Da den hellige Laurentius' sognekirke i Fjelstrup i Slesvig stift

som vor elskede søn Jens Dus, ærkedegn i Århus, tidligere denne sognekirkes præst, fuldt og helt har givet afkald på i henhold til den af os nylig udstedte bestemmelse om et flertal af digniteter, personater, kirker og kirkelige embeder — hvilke man ikke kan have uden lovlig dispensation, og som der i visse tilfælde også skal gives afkald på af dem, som ellers har dem ved apostolisk dispensation.....

1319. omkr. 22. juli.

140

Tingsvidne, at Palle Jonsen af Støvring på Åbo sysselting skødede til Broder, kannik i Århus, en gård i Trollerup og en mølle sammesteds med Gydeløkke og alle andre tilliggender for 500 mark penge.

Afskrift i Århusbogen.

Ove Thomasen, Mikkel Ovesen af Fur, Troels, præst i Norring, Sven Friis af Mølhøve, Lave Vognsen, Niels Pallesen af Skorup, Niels Saksesen, Anders Nielsen af Harlevholm, Sven Bøgeskov, Bent Krabbe, Peder Eskilsen af Kondrup, Palle Bjørnsen og Gunner Urt¹⁾ til alle, [der ser] dette brev, hilsen evindeligt med Gud.

Alle skal vide, at vi har været tilstede, set og hørt på Åbo sysselting, at den gode og velbyrdige mand Palle Jensen af Støvring på dette ting til den gode mand herr Broder, kannik i Århus²⁾, der også personligt var tilstede på samme ting, for 500 mark gængse penge uden noget som helst forbehold med undtagelse af kornet, der på den tid stod på de fornævnte marker solgte og skødede en gård i Trollerup i Skivholme sogn at besidde med rette til evig tid, nemlig toften og husene og møllen sammesteds med alt deres tilliggende, Gydeløkke og alle de andre marker, enge, skove og søer, dyrket og udyrket, hvor det end er beliggende, såvel øst som vest for åen, der strømmer igennem der, således som herr Niels Lænde vides at have besiddet det, hvilken gård og mølle med deres fornævnte tilbehør han i forvejen havde lovbudt i Viborg på landstinget til sin hustru, fru Helene, den nævnte herr Niels Lændes datters slægtninge at købe samme, der var til salg til slægtningene. Med hensyn til de 500 mark gjorde den samme Broder fornævnte Palle Jensen fuldstændig kvit og frit for 200 mark over for Asser Rampe, hvis kvitteringsbrev for samme pengesum han overgav denne Palle på samme ting, og over for en vis Jens Basse af Skader, der da personligt var til stede sammesteds, for 100 mark penge, idet denne Palle var tilstede og velvilligt og gerne godkendte denne betaling. Samme Palle skødede

også til sin elskede hustru, fornævnte fru Helene, hvis han skulde dø uden afkom med hende, til erstatning for fornævnte gård, mølle og øvrige ting tre mark gulds jord af sit gods i Hald i Ommersyssel og jord på 44 pund i udsæd i Bådesby på Lolland at besidde evindeligt, som han havde købt, og som grænsede op til denne hans hustrus jorder sammesteds, og herr Ove Thomassen modtog på fornævnte fru Helenes vegne denne skødning. Den samme Palle lovede også, da erstatningen ikke var beliggende i Åbo syssel, at han vilde foretage en anden fuld og lovlig skødning af samme på de ting, hvor erstatningsjorderne Hald og Bådesby var beliggende. Til vidnesbyrd om denne skødning og handling er vore segl hængt under dette brev. Givet i det herrens år 1319 omkring ved den hellige Marie Magdalenes dag.

1) i DGP. opfattet som eet navn: Gundrith (Gundred). — 2) jf. nr. 156.

156

1319. 22. november.

Palle Jonsen af Støvring gør vitterligt, at han har solgt sin gård og mølle i Trollerup til herr Broder, kannik i Århus.

Afskrift i Århusbogen.

Palle Jonsen af Støvring¹⁾ til alle, der ser dette brev, hilsen evindeligt med Gud.

Alle skal vide, at jeg til den gode mand, herr Broder, kannik i Århus, for 500 mark gængse penge har solgt og på Åbo sysselting skødet min gård i Trollerup og møllen sammesteds at besidde med rette evindeligt med alt deres tilbehør, Gydeløkke og alt det øvrige, marker, enge, skove og søer, dyrket og udyrket, hvor det end er beliggende, såvel øst som vest for åen, der løber igennem sammesteds, sådan som herr Niels Lænde vides at have besiddet det, hvilken gård og mølle med alle deres fornævnte tilliggender jeg forinden havde lovbudt på Viborg ting til slægtningene at købe samme. Men disse 500 mark havde samme Broder betalt mig fuldt ud efter mit ønske, og for disse erklærer jeg ham ved dette brev for kvit og fuldstændig fri at være. Fremdeles har jeg til erstatning for det samme til min elskede hustru Helene, hvis jeg skulde dø uden afkom med hende, af mit gods i Hald i Ommersyssel skødet tre mark gulds jord og på Lolland i Bådesby jorder på 44 pund korn i udsæd at besidde evindeligt. Til vidnesbyrd herom er under dette brev sammen med mit eget segl hængt segl tilhørende herrerne Niels Korf og Herman, forhen-

værende sakristan i Århus, og desuden min nevø²⁾ Knud Jonsen, der, da dette brev blev skrevet, alle var tilstede. Givet i det herrens år 1319 på den hellige jomfru Cecilies dag.

1) jf. nr. 140. — 2) gengiver *nepos*, der også betyder barnebarn.

1319.

164

Ture Smed skøder jordegods i Lisbjerg mark til Alling kloster.

Alling klostets registratur.

Ture Smeds pergaments skøde til Alling kloster på gods i Lisbjerg mark. Givet 1319.

1319. [1385 og 1380].

168

Skøde på jordegods i Skellerup i Jylland og i Alsted.

Maribo klostets registratur.

Iet knippe med mærke nummer 508 findes nogle breve om gods i Skellerup i Jylland og i Alsted. 1385, 19, 80.

1319.

172

Peder Skomager pantsætter Svinsager mark til Øm kloster.

Skanderborgske registratur.

Et latinsk pergamentpantebrev på Svinsager mark, givet af en ved navn Peder Skomager og bevidnet af abbeden i Øm kloster, dateret 1319.

1320. 25. januar. Viborg.

176

Kong Kristoffer 2.s håndfæstning.

Original i rigsarkivet.

I herrens navn amen. I det herrens år 1320 på dagen for den hellige Paulus' omvendelse¹⁾ kom rigets bedste mænd og almuen sammen i Viborg for at vælge en ny konge, og det blev besluttet og endrægtigt fastsat, <1> for det første, at bisper og gejstlige personer frit skal nyde deres rettigheder, domsmyndighed og friheder overfor deres gods og husstand, således som de har været vant til fra arilds tid. <2> Fremdeles at kirke-tiender ikke må kræves²⁾ og modtages, medmindre der stilles kirkernes

prælater og sognemændene en sådan sikkerhed, som tilfredsstiller dem og betrygger dem tilstrækkeligt. <3> Fremdeles må gejstlige ikke stævnes for verdsligt ting eller for verdslig dommer, men de skal i alle sager stævnes for deres gejstlige dommer, og sammesteds skal de dømmes efter loven. <4> Fremdeles må ingen udlænding, der taler et ukendt sprog og ikke har den rette alder³⁾ præsenteres til nogen kirke. <5> Fremdeles må klerke og gejstlige personer ikke beskattes, ej heller på nogen måde besværes ved kongelige breve. <6> Fremdeles må der ikke af sognepræster kræves tjenesteydelse til kongen af den jord, der ligger til den gård⁴⁾, hvori han selv bor. <7> Fremdeles må han ikke præsentere nogen gejstlig til nogen kirke, medmindre han har haft udelt patronatsret til den fra gammel tid. <8> Fremdeles må ingen biskop eller gejstlig person fængsles, sendes i landflygtighed eller berøves sit gods, undtagen på pavens særlige befaling, hvis han er biskop, men hvis han er gejstlig af ringere grad, på befaling af hans ordinære gejstlige dommer, og først når han på kanonisk vis er dømt for hans domstol. <9> Fremdeles må klostrene ikke tynges med at skulle opfodre heste og hunde. <10> Fremdeles skal han efter bedste evne frigøre ærkebispens gods, borgen og landet⁵⁾, og derefter tilbagegive det. <11> Fremdeles skal alle riddere og væbnere af deres husstand frit oppebære bøder på 3 mark og 9 mark efter hvert lands sædvane, uanset hvilket ting, der fælder dommen, og endnu højere bøder, hvis de har privilegium derpå. <12> Fremdeles skal de ikke tvinges til at drage i leding udenfor riget, og når de på kongens befaling drager i leding enten indenfor eller udenfor riget, skal kongen, hvis de falder i fangenskab, straks løskøbe dem af fangenskab eller i al fald inden et år, og give dem erstatning for deres tab, før de næste gang får befaling til at drage i leding med ham, idet de beholder deres gamle friheder ubeskåret, selvom de ikke drager i felten. <13> Fremdeles må han ikke begynde krig mod nogen uden at have fået råd og samtykke hos prælaterne og rigets stormænd. <14> Fremdeles må ingen tysker besidde borg, befæstninger, ombud eller jord og heller ikke på nogen måde have sæde i kongens snævre eller edsvorne råd. <15> Fremdeles skal alle borge i Nørrejylland nedrives med undtagelse af Ribe, Kolding og Skanderborg. <16> Fremdeles skal de fredløse og deres arvinger og alle, som uretmæssigt er berøvet deres gods, have deres gods tilbage, således som det forefindes. <17> Fremdeles må det ikke på nogen måde lægges nogen læg eller gejstlig mand til last, at han har været tro i den nu afdøde konges tjeneste, og hvis han har pådraget sig noget fjendskab på

grund af nogen fra kongen udgået befaling til ham, skal han helt og ganske frigøres herfor af den nye konge; herfra undtages og udelukkes dog Niels Olufsen, den forhenværende drost. <18> Fremdeles skal han efter bedste evne standse og bilægge alt fjendskab og al tvedragt mellem rigets indbyggere. <19> Fremdeles skal han udfri alle forlovere for den nu afdøde konge og alle, der er i fangenskab for hans skyld, efter på førstkommende rigsmøde at have modtaget råd og bistand af rigets bedste mænd, og han skal virke for, at de opnår længere henstand. <20> Fremdeles at borgerne frit kan udøve deres købmandsskab uden pålæg af nye byrder og told, og de skal uden kramtold på deres varer kunne føre, hvad de vil købe eller sælge, ud af riget, medmindre kongen med gyldig grund og af bydende nødvendighed med rigets bedste mænds almene samtykke udsteder forbud mod udførsel af enkelte varer. <21> Fremdeles at kongen og hans officialer, hvis de modtager noget lån af købmænd, skal betale dem igen. <22> Fremdeles at de ikke må beskattes uden barmhjertighed, således som det hidtil vides at være sket. <23> Fremdeles må bønderne ikke tynges af kongens fogeder mod lands lov og ret. <24> Fremdeles skal de ikke tvinges til at føre kongens fornødenheder udenfor det herred, de bebor⁶⁾. <25> Fremdeles må der af kongens fogeder ikke pålægges dem uvante skatter og byrder. <26> Fremdeles at der engang om året skal holdes rigsmøde i Nyborg. <27> Fremdeles at han i alt skal overholde kong Valdemars love, og hvis der findes en mangel i disse, skal den afhjælpes af rigets kyndige mænd. <28> Fremdeles må ingen stævnes umiddelbart for kongens ting, men først for sit herredsting, og hvis han derfra påkalder landstinget⁷⁾ under den sædvanlige straf, og hvis han ikke vil stå til rette der, men påkalder kongen, skal hans sag prøves der, og hvis han ikke får sin ret der, kan det almindelige rigsmøde påkaldes. <29> Fremdeles at ingen må fængsles eller dømmes til døden eller berøves sit gods, med mindre han først retmæssigt og med lejde er stævnet, offentligt anklaget og dømt efter loven, således som landets love kræver. <30> Fremdeles at kongen ikke må vredes på nogen, fordi han taler til forsvar for landets eller rigets ret, og ikke af den grund forfølge ham eller hans. <31> Fremdeles at de nyligt pålagte byrder, alle som een, fremtidig ikke må opkræves, nemlig plovpennig, guldkorn⁸⁾, told og alt andet⁹⁾, som er blevet pålagt og opfundet efter kong Valdemars død. <32> Fremdeles skal de, der plyndrer skibbrudne, dømmes og straffes på samme måde som for landejevsrøveri. <33> Fremdeles at en foged, uanset hvor han stammer fra, skal indsætte en af herredets bønder som

sin official. <34> Fremdeles at han fuldtud skal betale al vitterlig og med antagelige beviser sandsynliggjort gæld, som den nu afdøde konge havde til rigets indbyggere, og de kautioner, som er indgået for denne skal overholdes, til den fuldtud er betalt, med undtagelse af de borge som skal nedrives. <35> Fremdeles uanset hvor Kongens retterting holdes, skal den anklagede bruge pågældende lands lov. <36> Fremdeles at ingen må stævnes udenfor sit lands grænser. <37> Fremdeles må der ikke findes på nye love, undtagen med hele rigets samtykke på det førstkommende almindelige rigsmøde, ved hvilket møde den nye konge efter råd af prælaterne og rigets bedste mænd kan ændre ovennævnte artikler, svække eller styrke, skærpe eller også mildne dem, således som det skønnes at tjene kronens og rigets vel og ære og statens tarv.

Vi Kristoffer, af Guds nåde de danskes hertug, lover med dette brev, at vi, hvis vi med Guds vilje og folkets samtykke ophøjes til rigets styrer, ubrødeligt til evig tid vil holde fornævnte artikler på ovennævnte måde.

Til vidnesbyrd herom er segl tilhørende de ærværdige fædre og herrer Peder, biskop af Viborg, Niels, biskop af Børglum, Esger, biskop af Aarhus, Jens, biskop af Ribe, og Niels, biskop af Dorpat, og af herrerne Ludvig, marsk, Lave, forhenværende marsk, Peder Mule af Nørbeg, Niels He, Lars Jonsen, Jens Nielsen af Kås, Jens Pedersen, Jens Kande, Peder Nielsen af Ellerød, Niels Holgersen, Niels Skåning, Albert Albertsen, Jens Uffesen, Jens Olufsen og Absalon Jensen, riddere, sammen med vort eget hængt under dette brev.

1) 25. januar. — 2) d.v.s. at kongen ikke, som det i vid udstrækning havde været tilfældet, må bringe gejstligheden i den tvangssituation at skulle imødekomme en henvendelse fra ham om at stille kirketienden til rådighed. — 3) d.v.s. den kanoniske alder (25 år). — 4) egl. 'en hans gård'. — 5) Hammershus og Bornholm. — 6) den tyngde, der hedder ægt. — 7) jf. håndfæstningen 1326 § 23 (DRB II 9 nr. 273), ifølge hvilken der her må underforstås: »skal han stævnes til landstinget«, jf. sstds. note 10, og Poul Johs. Jørgensen, Retshistorie s. 514—515. — 8) jf. Ribearbogen (Ellen Jørgensen, Annales Danici p. 155): efter oprøret i Jylland 1313 lagde kong Erik Menved en afgift på en skæppe korn af hver mark guld (kaldet guldkorn). — 9) se Poul Johs. Jørgensen, Retshistorie p. 535.

192

1320(?)¹. 25. marts.

Kong Kristoffer 2. fastsætter markskellet mellem Vitskølklosters, Vorklosters og viborgkannikernes marker og stadfæster Vitskølklosters ret til at udnytte havet ud for deres besiddelser.

Afskrift i Vitskølbogen.

Kristoffer, af Guds nåde de danskes og venders konge, til alle, der ser dette brev, hilsen evindeligt med Gud.

Vi gør vittterligt for alle, at, da markernes adskillelse hidtil har været uklar og usikker mellem vore elskede brødre munkene fra Vitskøl og munkene fra benediktinernes kloster i Vor og viborgkannikerne, har vi nu omsider personligt truffet begge parter på åstedet og i nærværelse af mange gode mænd mellem dem sat følgende markskel, der skal være gyldige og faste for begge parter i århundredernes løb. Som grænse har vi fastsat midten af *Vededyb, hvor det vartegn, som kaldes *Vede Hals, stadig skal holdes vedlige i den sydlige del. Vi har fastsat, at hele den nordlige del med *Korsholm skal besiddes af fornævnte vitskølmunke til evig tid. Og for at der kan næres fast tillid til fremtiden, har vi besluttet med dette brev at forny²⁾ den nåde og frihed for munkene i Vitskøl, at de fornævnte munke på alle deres besiddelser ved havets kyst indtil midtvands til evig tid frit må hente sig alt, hvad der kan være til nytte og gavn. Men for at hele denne afgrænsning af markskel, som vi højtideligt har foretaget, og den nåde, som vi har skænket fornævnte munke, kan forblive gyldig til evig tid, har vi overgivet dem til brevets levende erindring og bestyrket det for al evighed ved at fæste vort sekret til dette brev. Dette er givet i det herrens år 13(20) på Marie bebudelsesdag.

1) et enkelt sekundært håndskrift har 1320, alle andre 1300, således at året allerede i forlægget har været fejlskrevet. Brevet kan derfor stamme fra et af Kristoffers senere regeringsår 1321—26 eller 1330—32. — 2) tidligere privilegier til Vitskøl angående vragnet, se DRB II 1 nr. 94. 310. 2 nr. 136.

1320. 8. april. Avignon.

209

Pave Johannes 22. pålægger biskop Jens af Ribe, biskop Esger af Århus og sin kapellan magister Buxolus af Parma, kannik i Tournai, at indføre dr. Vilhelm Krag i hans kanonikat og præbende ved Lunds kirke.

Afskrift i de pavelige kopibøger.

1320. 22. april. Avignon.

212

Pave Johannes 22. pålægger prioren i Odense og provsten og kantoren i Århus at værne Løgum kloster.

Afskrift i Løgumbogen.

241 **1320. 1. august. Vordingborg.**

Kong Kristoffer 2. bevidner, at Jens Mogensen på kongens retterting har pantsat jordegods i Rårupmark til Niels Brok for 40 mark penge.

Original i rigsarkivet.

Kristoffer, af Guds nåde de danskes og venders konge, til alle, der ser dette brev, hilsen evindeligt med Gud.

Alle skal vide, at Jens Mogensen, som personligt var mødt på vort retterting, til nærværende brevviser herr Niels Brok lovligt på tinge har pantsat halvdelen af den jord i Rårupmark, som Jens Karlsen fordem besad, for 40 mark penge, på de samme vilkår, på hvilke hans fader Mogens Jensen besad dem.

Givet i Vordingborg i det herrens år 1320 den 1. august med herr Jens Pedersen som vidne.

243 **1320. 1. august. Næstved.**

Bisperne Peder 2. af Viborg, Peder af Odense, Niels 2. af Børglum og Esger 2. af Århus, gælkeren Anders Pedersen og 10 danske riddere går i borgen for, at kong Kristoffer 2. vil overholde Kalmaroverenskomsten af 1318 17. april.

Afskrift hos Hadorph.

Peder af Viborg, broder (Peder) af Odense, Niels af Børglum og Esger af Århus, af Guds barmhjertighed bisper, samt Anders Pedersen, gælker i Skåne, Jens Nielsen af Kås, Niels kaldet He, Jens Kande, Niels Brok, Peder Jensen af Katslösa, Jens Uffesen, Jens Pedersen Trækkehær, Oluf kaldet Flemming, Karl Pedersen og Knud Nielsen, riddere og råder hos herr Kristoffer, de danske berømmelige konge, til alle, der ser dette brev, hilsen evindeligt med Gud.

.....

257 **1320. 23. august. Skelskør.**

Kong Kristoffer 2. stadfæster Albert Albertsens birkeret i Kristrup sogn.

Efter Neckelmann, Randers.

Kristoffer, af Guds nåde de danskes og venders konge, til alle, der ser dette brev, hilsen evindeligt med Gud.

Alle skal vide, at vi til nærværende brevviser herr Albert Albertsen, vor elskede frænde, i Kristrup sogn giver og stadfæster med dette

brev de love, der kaldes birkelov med alle rettigheder og friheder, som fornævnte herr Albert og hans forgængere på bedste og frieste måde vides at have haft dem på vore forfædres tid. Vi forbyder strengt, at nogen af vore fogeder eller nogen anden, af hvad stand eller stilling han end måtte være, drister sig til at forulempe samme herr Albert på trods af denne nådesbevisning, såfremt han vil undgå vor vrede og kongelige hævn. Til vidnesbyrd herom er vort segl hængt under dette brev. Givet i Skelskør i det herrens år 1320 dagen før apostlen St. Bartolomeus' dag i vor nærværelse.

1320. 28. september. Avignon.

281

Pave Johannes 22. overdrager Tyge Hemmingsen et kanonikat i Bremen og giver ham ventebrev på en præbende sammesteds.

Afskrift i de pavelige kopibøger.

..... uanset at Du vides at have kanonikater og præbender i Lunds og Århus' kirker, eller uanset om Du ikke har været tilstede for at aflægge den sædvanlige ed på overholdelsen af bremerkirkens vedtægter og sædvaner, når blot Du i Din fraværelse lader en egnet befuldmægtiget aflægge den, og når Du kommer til samme kirke, gør det i egen person. Intet menneske må bryde dette vort overdragelses-, provisions-, reservations-, bestemmelses- og viljesbrev eller i ubesindig forvovenhed handle derimod. Hvis nogen drister sig til at forsøge dette, må han vide, at han vil pådrage sig Gud den almægtiges og hans hellige apostle Petrus' og Paulus' vrede. Givet i Avignon den 28. september i vort (pontifikats) femte år.

1320. 28. september. Avignon.

283

Pave Johannes 22. overdrager Borkvard Borkvardsen et kanonikat i Århus og giver ham ventebrev på en præbende sammesteds.

Afskrift i de pavelige kopibøger.

Til vor elskede søn Borkvard Borkvardsen, kannik i Århus. Ved Din retskaffenheds fortjenester, med henblik på hvilke Du anbefales os ved troværdigt vidnesbyrd, ledes vi til gavmildt at vise Dig vor nåde. Idet vi derfor ønsker at omfatte Din person med nådig gunst, overdrager vi Dig med apostolisk myndighed et kanonikat ved Århus kirke med fuld

kanonisk ret og en præbende med alle dens rettigheder og tilbehør, hvis en sådan for tiden er ledig ved samme kirke og ikke med rette tilkommer en anden og vi giver Dig også provision derpå. Men hvis ingen sådan præbende nu er ledig ved ovennævnte kirke, reserverer vi som apostolisk gave til Dig den første ledige præbende ved nævnte kirke, som ligeledes ikke med rette tilkommer en anden, idet vi fra nu af erklærer det for ugyldigt og magtesløst, om nogen uanset hans myndighed med eller uden viden herom forsøger at handle anderledes i denne sag, uanset bestemmelsen om et vist antal kanniker og alle andre vedtægter og sædvaner ved samme kirke, som strider herimod, selvom de er bestyrkede med ed, apostolisk stadfæstelse eller anden bekræftelse, eller om nogle med apostolisk eller anden myndighed er anerkendt som kanniker ved samme kirke eller anstrenger sig for at blive anerkendt, eller om de med hensyn til provisioner, de skal have på kanonikater og præbender ved nævnte kirke, har fået særligt eller angående kirkelige beneficier i de egne har fået almindeligt brev af det apostoliske sæde eller dets legater, selvom man derved er skredet til forbud, reservation eller afgørelse eller er gået frem på nogensomhelst anden måde. Det er nemlig vor vilje, at Du med hensyn til opnåelse af nævnte præbende skal gå forud for alle undtagen for dem, der med vor myndighed har fået anerkendelse i kirken og har ventebrev på præbender sammesteds, men at der ikke derved skal gøres nogen indskrænkning i deres ret til at opnå andre præbender og beneficier; vor overdragelse gælder endvidere, uanset om vor ærværdige broder biskop (Esger) og vore elskede sønner kapitlet i Århus eller hvilkesomhelst andre i fællesskab eller hver for sig har fået bevilget af fornævnte sæde, at de ikke skal være pligtige til anerkendelse eller provision af nogen og ikke skal kunne tvinges dertil, og at på kanonikater og præbender i samme kirke eller andre kirkelige beneficier, med hensyn til hvilke de i fællesskab eller hver for sig har ret til overdragelse, provision eller anden rådighed af enhver art, ingen skal kunne få provision ved et apostolisk brev, som ikke fuldstændigt, tydeligt og ord til andet omtaler denne bevilling; fremdeles uanset hvilken som helst anden begunstigelse fra nævnte sæde, almindelig eller særlig, hvilken ordlyd den så har, hvorved — når den ikke er tydelig omtalt eller i fuld udstrækning optaget i dette brev — virkningen af denne nådesbevisning på nogensomhelst måde kan hindres eller blot opsættes, og hvorom og om hvis fulde ordlyd der i vort brev skal finde særlig omtale sted; endvidere uanset at Du ikke personligt har

været tilstede for at aflægge den sædvanlige ed på at overholde kirkens bestemmelser og sædvaner, når Du blot i Din fraværelse lader en egnet befuldmægtiget aflægge den, og når Du kommer til kirken, gør det i egen person. Intet menneske må bryde dette vort overdragelses-, provisions-, reservations- og forordningsbrev eller i ubesindig forvovenhed gå imod det. Hvis nogen drister sig til at forsøge det, må han vide, at han vil pådrage sig Gud den almægtiges og hans hellige apostle Petrus' og Paulus' vrede. Givet i Avignon den 28. september i vort (pontifikats) femte år.

1320. 28. september. Avignon.

284

*Pave Johannes 22. pålægger den udvalgte biskop Egidius af Cremona og ærke-
deggen og kantoren i Århus at indføre Borkvard Borkvardsen i et kanonikat og
en præbende i Århus.*

Afskrift i de pavelige kopibøger.

På samme måde hilsen til vor elskede søn Egidius, udvalgt biskop af Cremona og (Jens) ærkedeggen og (Jakob), kantor ved kirken i Århus. Ved Din retskaffenheds fortjenester o.s.v. indtil 'gør det i egen person'¹⁾. Derfor pålægger vi Eder, at I alle tre eller to eller blot en af Eder personlig eller ved en eller flere andre med vor myndighed skal skaffe samme Borkvard eller hans befuldmægtigede på hans vegne anerkendelse fra nu af som kannik og broder i nævnte kirke, efter at I har anvist ham sæde i koret og plads i kapitlet, og at I med fornævnte myndighed indfører ham eller nævnte befuldmægtigede for ham i faktisk besiddelse af den præbende, vi har overdraget ham, og i besiddelse af dens rettigheder og tilbehør, hvis en sådan præbende var ledig ved fornævnte kirke, dengang vi overdrog den til ham, og I skal forsvare ham efter indførelsen; i modsat fald skal I med samme myndighed overdrage og tildele samme Borkvard den præbende med de nævnte rettigheder og tilbehør, der som ovenfor omtalt er reserveret ved samme kirke, hvis den var ledig, dengang vi foretog en sådan reservation, eller når den bliver ledig; I skal fremdeles sørge for, at der fuldtud svares ham af samtlige frugter, indtægter, indkomster, rettigheder og oppebørsler, uanset alt det ovenfor anførte eller om samme biskop og kapitel eller hvilkesomhelst andre har fået bevilget af samme sæde, at de ikke kan rammes af interdikt, suspension eller banlysning ved et apostolisk brev, der ikke fuldstændigt, tydeligt og ord til andet omtaler denne bevil-

ling, idet I med kirkens straf tugter dem, der sætter sig op herimod, under udelukkelse af appel. Givet som ovenfor¹⁾).

1) jf. nr. 283.

289

1320. 4. oktober.

Broder Degn, kannik i Roskilde, bemyndiger kanniken Henrik i Århus til at overdrage en gård i Darup til Roskilde St. Agnete kloster.

Original i rigsarkivet.

Broder Degn, kannik i Roskilde, til alle, der ser dette brev, hilsen evindeligt med Gud.

Alle skal vide, at jeg giver nærværende brevviser den gode mand herr Henrik, kannik i Århus, myndighed og pålægger ham det særlige hverv at skøde til vore elskede søstre i Kristus af St. Agnete kloster i Roskilde min gård i Darup med virning i samme, såvel kvæg som korn, således som bryden Bo på samme har den, og at overdrage gård og virning til søstrene i mit navn at besidde med rette evindeligt, idet jeg vil anse alt, hvad samme herr Henrik lader foretage i mit navn i fornævnte sag, for ret, uomstødeligt og rimeligt at være. Til vidnesbyrd herom er mit segl hængt under dette brev. Givet i det herrens år 1320 på dagen for den helige bekender Franciscus.

290

1320. 5. oktober. Vordingborg.

Biskop Esger af Århus, Lave Ovesen, Niels He, Jens Nielsen af Kås og Jens Uffesen går i borgen for, at kong Kristoffer 2. vil overholde kalmarforliget af 1318 17. april.

Afskrift i det svenske rigsarkiv.

328

1321. 1. januar. Kolding.

Kong Kristoffer 2. tager ridder Anders Nielsen under sin beskyttelse, fritager hans gods for afgift til kongen og giver ham jurisdiktionen over hans undergivne.

Efter afskrift af dansk oversættelse fra 16. årh. på det kgl. bibliotek.

Vi Kristoffer, af Guds nåde de danskes og venders konge, til alle, som ser dette brev, hilsen evindeligt med Gud.

Vi gør vitterligt¹⁾ for alle, at vi, eftersom vi har taget nærværende brevviser, vor elskede ridder herr Anders Nielsen, med alt hans gods og helle

hus, som hører ham til, under vor fred og beskyttelse for særligt at forsvare ham, har tilstået og givet ham alt hans bondegods kvit og frit for ethvert fogedkrav²⁾ og al anden afgift, tyngte og tjeneste, som tilhører os efter loven, og ydermere tillader og tilstår vi ham af særlig gunst og nåde, at alle hans tjenere, bønder og bondesønner og alle andre i hans gård for fremtiden i alle måder skal svare ham alene og ingen anden for deres forseelse såvel i 40 marks sager som i andre ringere sager undtagen fredkøb, og hvad vrag angår. Derfor byder og befaler vi alle vore ombudsmænd og deres tjenere samt alle andre, af hvad stand og stilling de end måtte være, at de under trusel om vor nådes fortabelse ikke må driste sig til at hindre ham eller nogen af hans folk i sådan frihed, som vi har givet ham, eller at forulempe dem på nogen måde, såfremt de vil undgå vor kongelige vrede og hævn. Til fyldigere vidnesbyrd har vi hængt vort segl under dette brev. Givet i året efter Guds byrd 1321 på nytårsdag i vor by Kolding i vor nærværelse.

1) den gamle danske oversættelse har: kendt og åbenbart, men det er sandsynligt, at man har fulgt det gamle oversætterprincip at gengive eet ord i originalen ved to ord i oversættelsen (byder og befaler o.s.v.). — 2) den gamle danske oversættelse har: følgeres besværing, hvilket antageligt gengiver originalens *impeticione exactorea*.

1321. 28. januar. Kolding.

331

Kong Kristoffer 2. stadfæster Koldings privilegier og friheder.

Original i rigsarkivet.

Kristoffer, af Guds nåde de danskes og venders konge, til alle, der ser dette brev, hilsen evindelig med Gud.

Vi gør vitterligt for alle, at vi til nærværende brevvisere vore elskede bymænd i Kolding tilstår og giver alle de nåder og friheder¹⁾, som de vides frit at have haft af vore forfædre Danmarks konger, idet vi stadfæster dem alle og enhver med dette brev. Derfor forbyder vi strengt under trusel om vor nådes fortabelse, at nogen, af hvad stand han end måtte være, drister sig til at forulempe bymændene på nogen måde på trods af dette brev eller at forurolige dem i noget, såfremt han vil undgå vor vrede og kongelige hævn. Til vidnesbyrd herom er vort segl hængt under dette brev. Givet i Kolding i det herrens år 1321 første onsdag efter dagen for den hellige Paulus' omvendelse, i vor nærværelse.

1) ikke bevarede.

341

1321. 26. april.

Kanniken Broder Degn i Århus opretter et kanonikat og en præbende ved Århus Clemens kirke og indstifter årtid for sig selv.

Afskrift i Århusbogen.

I den hellige og udelelige treenigheds navn! Jeg, Broder Degn, kannik i Århus, har hidtil været fastholdt og optaget af timelige sorger og overvættets bekymring for det forgængelige, men nu er jeg vågnet op ligesom af en dyb dvale og altfor silde, og idet jeg overvejer og betænker fortidens nytteløse og farefulde idrætter, nutidens sandelig i enhver henseende smertelige husvalse og al fremtidens svævende usikkerhed på dette livs svigefulde bane, har jeg i sandhed lært, at døden, der er de levendes yderste mål¹), uafsladeligt ligger på lur efter dem, der lever i kødet, som de dødeliges visseste fjende, men at dens sted og måde og time er ukendt for alle, og således med den sorgløse menneskeslægt under sikre og usikre forhold driver et sørgeligt spil for at slutte på en overraskende måde, så at ikke få, der er beredte og modne, ved dødens pludselige komme til fare for deres sjæl styrter og falder i afgrunden.

Derfor har jeg fattet en god beslutning og bestemt forsigtigt at vælge at komme døden i forkøbet fremfor at overraskes af den: med den forgængelige sold for min møje og lønnen for min møjsommelige bekymring har jeg ved min forstands fulde brug, karsk på legeme, i fri og af alle uhindret rådighed over mine besiddelser bestemt at erhverve den varige hvilens glæder og opnå den evige lyksaligheds husvalse, som varer bestandigt, og til pryd for Guds hus, og for at antallet af dem, der tjener Gud i samme hus, kan forøges, til evig erindring om mig selv og til frelse for mine synder at oprette et kanonikat og en præbende, nemlig en præbendes formue og et bord, hvad enten kannikerne ved St. Clemens kirke i Århus, til hvilken jeg er særligt bundet og fast forpligtet, lever adskilt eller samlet, på grundlag af mit gods, nemlig min mølle, som hedder Holme mølle, som nu er udlejet for elleve øre mel, min gård i Grimskær, for en halv mark korn, og min gård i Brynnæ²), i hvilken nu bor Peder Ovesen, for seks øre årlig, indtil jeg på en bedre og nyttigere måde kan stille andet gods af samme værdi til rådighed for samme kirkes kapitel til de kannikers bord, som måtte sidde i samme kanonikat og præbende, og deres efterfølgere i overensstemmelse med, hvad der hidtil har været og i fremtiden vil blive skik og brug, og Holmstrup i Tilst sogn med alt tilliggende.

dyrket og udyrket, — dette giver jeg som præbendens formue, efter først desangående at have søgt og opnået tilladelse af den ærværdige fader herr Esger, biskop af Århus, og samtykke af kapitlet sammesteds, at bestå til evig tid i alle henseender på lige fod med de tidligere kanonikater og præbender i samme kirke.

Og til kanonikatet og præbenden præsenterer jeg nu i Guds navn først herr Johannes af Wesenberg, kannik i Reval, en mand, der er sædelig af vandel, vellært, forfaren i timelige anliggender, omgængelig og beskeden af natur, og beder om, at han må blive indsat i samme kanonikat og præbende, og jeg vil, at han optages og indsættes i kirken og kannikekollegiet i kraft af kanonisk udnævnelse³⁾, nemlig at der tildeles ham sæde i koret, stemme i kapitlet og plads ved bordet for ham selv og hans tjener eller tjenere, hvis han skulde blive forfremmet til en dignitet, i overensstemmelse med hvad der hidtil har været skik og brug, eller også hvad man i fremtiden i kapitlet enigt og samdrægtigt måtte bestemme, hvis denne sædvane skulde ændres, idet jeg dog beholder og forbeholder mig, så længe jeg lever, fri præsentationsret til kanonikatet og præbenden på de fornævnte betingelser.

Fremdeles iagttager jeg nøje og finder, at tiden bestandig iler afsted i dette liv, og at menneskets korte dage ved dødens snigende komme, næsten umærkeligt, lidt efter lidt, fra dag til dag, gradvis slettes ud, og når disse er udrundet, og ånden er opgivet, gives der den døde på jorden kun dødens bolig, blot den mørke og usle grav til legemet, og her i denne verden bliver intet uden den blotte erindring om livets gerninger, hvadenten de er gode eller slette. Derfor ønsker jeg at afværge, at jeg går i glemme, død for verden og upåagtet, som om jeg aldrig havde levet; idet jeg ønsker, at dog den dødsdag, som Gud vil give, og som ved hans styrelse hvert år vender tilbage, skal bringes i erindring, giver jeg mit gods i Tilst til evig afholdelse af min årtid i domkirken og i de øvrige kirker i fornævnte Århus stad, og for at Gud kan dyrkes på frommere vis fra nu af til større husvælelse for min sjæl med messer, vigilier og bønner, at forvaltes frit til evig tid til de fornævnte formål af samme herr Johannes og hans efterfølgere i kanonikatet og præbenden, som jeg opretter, og for at indtægterne af samme gods, — idet det hvert år nu giver en halv mark korn og to mark penge i indtægt, — kan blive fjorten mark kobberpenge, vil jeg forøge dem med såvel rørligt gods som jorder, af hvilke indtægter jeg bestemmer, at der skal finde en uddeling sted på følgende måde: først skal der ligeligt uddeles

og fordeles fire mark penge mellem de kanniker, som overværer messerne og vigilierne, og tolv øre mellem vikarerne, som overværer det samme. Fremdeles skal der til dominikanerne gives en mark på min årtid i rede penge, til hver sognepræst en øre, til ringerne sammesteds en halv øre, til ringerne i kathedralkirken en øre, til fattige peblinge seks øre og til andre fattige ti øre. Og hele restsummen udover det forudskikkede udsætter og henlægger jeg til forbedringen af dette gods og til køb af alterlys hvert år. Til vidnesbyrd herom og til større sikkerhed er mit segl hængt under dette brev. Forhandlet og givet i det herrens år 1321 på den søndag, da der synges *Quasi modo geniti*.

1) *mors linea ultima rerum* — den yderste målstreg er døden (Horats). — 2) se Trap⁴ VII 207. — 3) gengiver *institutio canonica*, der er teknisk betegnelse for den af trediemand foretagne udnævnelse af en kannik (i modsætning til indvalg).

342

1321. 26. april.

Biskop Esger af Århus, Jens Duus, ærkedegn, Jakob kantor og Århus kapitel stadfæster kanniken Broder Degns oprettelse af et kanonikat og en præbende ved Århus Clemens kirke og hans dermed forbundne dispositioner.

Afskrift i Århusbogen.

Esger, af Guds nåde biskop i Århus, Jens Duus ærkedegn, Jakob kantor, og hele kapitlet ved samme kirke til alle, der ser dette brev, (ønsket om) at varetage de timelige goder så viseligt, at de kan fortjene lykkeligt at nå frem til de evige goder.

Hastigt som røgen svinder menneskets korte dage, og dets åremål løber ilsomt og forsvinder som en skygge¹). Den, hvis tanke er klog og forsynligt skuer ind i fremtiden, bør derfor, medens legemets kraft endnu er usvækket, og der endnu er tid til rådighed, og når hans timelige gods gør det muligt for ham, bruge samme gods så klogt og skabe husvælselse for sin sjæl så betids, at han, efter sit livs aften, når han er blottet for alt det fornævnte, ikke til evig tid skal begræde, at han har taget fejl. Med øjet og tanken klogt rettet på dette har den gode mand herr Broder²), vor elskede kannik, der endnu ejer sundhed i henseende til sine beslutninger og sit legeme, fattet det ønske og den hensigt at ombytte nogle besiddelser, som hidtil har tjent til hans legemes behov, og som lægger en tung byrde af bekymring og møje på ham, med en forøget dyrkelse af Guds navn, med en pyrdelse af guds hus, med sin sjæls frelse og med den evigt varende hvile

og på grundlag af disse sine besiddelser at skabe en kannikepræbende til rådighed for en kannik, i vor St. Clemens kirke i Århus til Guds pris og til evig ihukommelse af ham selv, idet han ydmygt og indtrængende ansøger os om at yde dette hans fromme og nyttige forsat vor tilslutning, velvilje og billigelse.

Vi, som arbejder i herrens vingård³⁾ og bærer dagens byrde og hede, giver ham derfor vort samtykke, for at der ved vor hjælp kan holdes en værdigere og større gudstjeneste, og vi kan få en frelsebringende medarbejder og en mere frugtbringende lettelse i vort arbejde, og yder ham i denne sag vor glade billigelse, for at hans fromme forsat kan blive virkeliggjort og føres ud i livet i vor ovennævnte kirke; og herr Johannes af Wessenberg, kannik i Reval, som med rette bør prises for sine sæder og sin lærdom, og som samme herr Broder har præsenteret os til samme kannikepræbende, optager vi med glæde, og vi tager ham til os som kannik og broder med al den ret, med hvilken en kannik plejer at optages og bør optages, idet vi tildeler ham en stol i koret, en plads ved bordet og en stemme i kapitlet, idet vi fremdeles under og tilstår samme herr Broder, at han, hvergang kannikepræbenden i hans levedage måtte blive ledig, skal have og besidde fuld ret til at præsentere egnede personer til samme. For at dette kanonikat og denne præbende kan bestå i vor oftnævnte kirke efter denne regel evindelig, og for at samme herr Broder ikke skal blive berøvet sin præsentationsret, sålænge han lever, har vi ladet vore segl hænge under dette brev til klart vidnesbyrd herom og til større sikkerhed. Forhandlet og givet i det herrens år 1321 på den søndag, da man synger *Quasi modo geniti*.

1) Psalme 144,4. — 2) nr. 341. — 3) Matth. 20,12.

1321. 4. maj. Ringsted.

344

Kong Kristoffer 2. tager Randers by under sin beskyttelse, stadfæster dens privilegier, giver borgerne toldfrihed i hele riget undtagen ved Skånemarkedet og forbyder, at borgerne tager fremmede til sagførere i sager, der er rejst i Randers.

Efter vidisse 1496 10. februar (Randers museum).

Kristoffer, af Guds nåde de danskes og venders konge, til alle, der ser dette brev, hilsen evindelig med Gud.

Vi gør vitterligt for alle, at vi tager vore elskede bymænd i Randers til

lige med alt deres gods og deres undergivne under vor fred og beskyttelse for særligt at forsvare dem, idet vi med dette brev stadfæster alle privilegier, rettigheder og friheder, som bymændene vides at have haft frit af vore forfædre¹⁾; vi tilføjer den særlige nåde, at de, hvor bymændene end måtte komme indenfor vort rige Danmark undtagen ved markederne i Skanør og i de skånske egne i markedstiden, da nedsaltning foretages sammesteds af alle, skal være frie og undtagne for al betaling af told. Derfor forbyder vi også strengt under trusel om vor nådes fortabelse, at nogen af vore fogeder eller deres officialer eller nogen anden, af hvad stand eller stilling han end måtte være, på nogen måde hindrer eller forulemper dem eller nogen af deres undergivne på liv eller gods imod dette brev, såfremt han vil undgå vor vrede og kongelige hævn, idet vi ydermere strengt forbyder, at nogen af fornævnte bymænd drister sig til at betro sin sags førelse til nogen udenfor byen boende person i nogen sag, der er rejst i nævnte by, eller at nogen fremmed drister sig til at modtage nogen sags førelse mod dem eller nogen af dem i fornævnte anliggender på nogens begæring, når blot den skadelidte kan få sin ret i selve byen; i modsat fald føre han sagen, hvor han kan få sin ret. Til vidnesbyrd herom har vi ladet vort segl hænge under dette brev. Givet i Ringsted i det herrens år 1321, dagen efter den 3. maj²⁾ i vor nærværelse.

1) DRB II 5 nr 179 og 6 nr. 335. — 2) det hellige kors' optagelse.

366

1321. 26. august. Roskilde.

Kong Kristoffer 2. slutter forlig med ærkebiskop Esger af Lund og hans kirke.

Efter Hvitfeldts tryk.

.....

Til vidnesbyrd herom og til fyldigere bevis er vort segl hængt under dette brev. Også vi magister Bernardus de Montvalent, ærkedegn af Sologne i Bourges' kirke, herr pavens kapellan, og pavestolens nuntius, udsendt særligt til Danmarks rige for at ordne lundekirkens anliggender, Peder af Viborg, Niels af Børglum, Peder af Odense, Jens af Slesvig, Esger af Århus og Jens af Ribe, af Guds nåde bisper i Danmarks rige, har personligt overværet alt det fornævnte og har som fredens og endrægtighedens formidlere sammen med mange andre hidført denne ordning mellem parterne og ladet vore segl hænge under dette brev til vidnesbyrd og fyldigere bevis.

Forhandlet og givet i Roskilde i det herrens år 1321 onsdagen efter dagen for den hellige apostel Bartholomeus.

1321. 27. august. Roskilde.

367

Ærkebiskop Esger af Lund slutter på den danske kirkes vegne forlig med kong Kristoffer 2. og den danske krone.

Afskrift i rigsarkivet (Vidisse af 1322 9. juni = nr. 419).

.....

Til vidnesbyrd herom har vi ladet vort segl hænge under dette brev. Givet i Roskilde i det herrens år 1321 torsdag efter dagen for den hellige apostel Bartholomeus. Og vi magister Bernardus de Montvalent, ærkedegn af Sologne i Bourges' kirke, herr pavens kapellan, udsendt som nuntius til Danmarks rige, og bisperne af Guds nåde Peder af Viborg, broder Peder af Odense, Niels af Børglum, Jens af Slesvig, Esger af Århus og Jens af Ribe har overværet alt det fornævnte og har forhandlet derom med rigets bedste mænd og har truffet denne ordning i overensstemmelse med sagens vilkår og rigets muligheder til lov og ære for Gud fader den almægtige, den hellige jomfru Maria og den hellige martyr Laurentius, som er fornævnte lundekirkes beskytter, og for at skabe ro og fred hos begge, nemlig i riget og den danske kirke, og til evig erindring om alt det fornævnte og til vidnesbyrd derom har vi ladet vore segl hænge under dette brev sammen med segl tilhørende fornævnte ærkebiskop i Lund herr Esger, Sveriges primas. Forhandlet og givet ovennævnte år, dag og sted.

1322. 12. maj. Viborg.

410

Biskop Peder af Viborg erklærer, at han med sit kapitels samtykke giver afkald på alle krav om gæsteri af Vitskøl kloster.

Afskrift i Vitskølbogen.

Peder, af Guds nåde biskop i Viborg, til alle troende kristne, der får dette brev at se, hilsen evindeligt med Gud.

For at tildragelsernes sande sammenhæng ikke skal gå i glemme i tidens løb, og glemselen, vildfarelsernes moder, ikke skal avle emne til retsstrid, og ting, der er vel og rimeligt afgjorte, ikke af mangel på bevisligheder skal skabe vanskelighed og tyngde, er det bedst, at man, når noget bemærkelsesværdigt forhandles mellem mennesker, bestyrker det med breves værn, at det ikke skal gå menneskene af minde. Derfor gør vi vitterligt for alle med dette

brev, at der, — idet såvel nogle af vore forgængere som vi, der af Guds nåde er udvalgt og stadfæstet som styrer af Viborg kirke, hyppigt og indtrængende har krævet nogle ydelser betegnede som gæsteri af de fromme mænd og herrer abbeden og brødrene i Vitskøl af cistercienserordenen i vort stift, efter anbringende og påstand af gejstlige og verdslige personer i vort nævnte stift, og idet de ovennævnte herrer abbeden og brødrene stadigt og altid sagde nej og hævdede, at vi ikke havde eller nogensinde havde erhvervet nogen ret eller domsmyndighed over dem, — mellem vor og deres kirke i anledning af det ovennævnte er opstået emne til klage, ved hvis udgifter såvel som ærgrelser ikke blot vor, men også fornævnte brøders kirke følte sig tynget. Men efter at fornylig den fromme mand vor elskede broder i Kristus herr Bo var blevet valgt og stadfæstet som abbed og styrer af den nævnte kirke i Vitskøl, og idet han ikke blot ved sin egen og sine egne henvendelse, men også gennem rigets mest højstående i gejstlig og verdslig værdighed ved enhver given lejlighed¹⁾ søgte at bevæge os og på billig vis tilskynde os til at bringe nævnte sag eller mellemværende til en passende afslutning, blev der i Viborg i det herrens år 1322 på dagen for de hellige martyrer Nereus og Achilleus i nærværelse af de fromme mænd og herrer Niels, abbed af Tvis, og Niels, abbed af Øm, af ovennævnte cistercienserorden samt herr Esbern, provst i Viborg kirke, herr Svend, vor general-official, broder Trued, franciskanernes guardian i Ålborg, herr Esger, provst, broder Jens, prior i Vitskøl, og Ugod Knap, foged for herr Lars, de danskes højborne konges drost, anvendt megen møje for at nå en afgørelse af den nævnte sag. Thi efter at vi forud gennem vort kapitel omhyggeligt havde ladet sandheden efterspore, fandt vi, at ovennævnte anbringende og påstand ikke var tilstrækkelig godtgjorte som grundlag for en så vigtig sags forfølgning, men at den oprindelig må være udsprunget ligesom fra en ukendt kilde, hvorfor vi også har skønnet, at den er skrøbelig og utilstrækkelig til begrundelse af vor retspåstand eller til rettesnor for vor samvittighed. Med vort kapitels enstemmige samtykke erklærer vi derfor ved dette brev fornævnte herrer abbeden og alle hans efterfølgere og brødrene i Vitskøl for fri og undtagne at være til evig tid for alle krav fra os og fremtidige bisper i vor kirke med henblik på krav om fornævnte gæsteri af os eller af nogen af vore efterfølgere på noget fremtidigt tidspunkt, idet vi giver afkald paa alle breve, proces(akter) eller dokumenter, som hidtil er udstedt eller erhvervet i denne sag til vor fordel, på hvad måde det end er sket, og på enhver ret, som kunde tilkomme os, og på enhver indsigelse efter

kanonisk eller borgerlig ret, som kan eller i fremtiden vil kunne gå imod dette brev. Til vidnesbyrd herom er vort segl hængt under dette brev sammen med vort kapitels segl og segl tilhørende de ovennævnte herrer Niels, abbed i Tvis, og Niels, abbed i Øm kloster, herr Esbern, provst, herr Svend, vor generalofficial, broder Trued, guardian i Ålborg, broder Jens, prior i Vitskøl, herr Esger, provst, og Ugod Knap, som alle overværede dette venskabelige forlig, således som det forudskikkes. Givet i Viborg i det herrens år og på den dag, som før er nævnt.

1) egtl. måske 'i tide og utide'.

1322. 20. maj. Lübeck.

414

Wenemar af Essens testamente.

Original i Lübeck.

I Guds navn, amen. Jeg Wenemar af Essen, ved min fornufts fulde brug, har opsat mit testamente på følgende måde, om døden skulde overraske mig. Først giver jeg til min slægtning Gerlach min halvpart af den gård i Århus, som jeg har i fællesskab med hans broder Herman. Fremdeles giver jeg min slægtning Gotschalk 40 mark kobberpenge. Fremdeles til St. Olufs kirke i Århus giver jeg fem mark kobberpenge, til sognepræsten sammesteds giver jeg en mark kobber, og til ringeren sammesteds giver jeg to øre penge. Fremdeles til St. Clemens kirke giver jeg fem mark kobber, og til vikarerne sammesteds giver jeg fire mark kobber. Til den helligånds kirke sammesteds giver jeg fem mark kobber, og til dominikanerbrødrene giver jeg ti mark kobber, og til hospitalet sammesteds giver jeg fem mark kobber. Til vor frue kirke giver jeg fem mark kobber, og til sognepræsten sammesteds giver jeg een mark kobber, og til ringeren sammesteds giver jeg to øre penge. Fornævnte beløb skal tages af de gældsfordringer, jeg har i hint land, og hvis noget skulde mangle, skal min kompagnon Gerlach betale det manglende af vort kompagniskab. Fremdeles til helligåndshuset i Lübeck¹⁾ . . . Forhandlet i det herrens år 1322 på Kristi himmelfartsdag. Vidner er rådmændene herr Henrik Plessekow og Johan af Koesfeld.

1) resten af testamentet drejer sig om gaver til institutioner og personer i Lübeck.

1322. 27. maj. Vordingborg.

416

Kong Kristoffer 2. slutter en overenskomst med fyrst Vizlav 3. af Rygen, hvorved denne overdrager kongen Møn for 2000 mark sølv, fordelt på fire terminer.

Afskrift i Stettin (Codex Rugianus).

..... men hvad vi ønsker at udrede i korn, skal vi erlægge i Ålborg, Randers, Århus og Horsens til de fornævnte terminer, og vi skal lade det korn, som vi ønsker at yde ham, bringe ned til havet, og vi tilsiger ham eller køberne af kornet frit lejde for os og alle vore og alle øvrige, der vil gøre eller undlade at gøre noget for vor skyld, til at udføre det nævnte korn.

462

[omkr. 1322]¹).

Jens Nielsen af Kås tilskøder Ribe kapitel jordegods på Tårup mark i Ullerup sogn.

Ribe kapitals registratur.

Skødebrev på al Jens Nielsen Kås' jord på Tårup mark i Ullerup sogn.

1) Jens Nielsen af Kås nævnes i brevet nr. 428. Det er ugørligt nærmere at bestemme tidspunktet for skødningen.

Brevstoffets afgrænsning og ordning i amtsudgaven.

I hvert amtsbind meddeles fuldstændigt de breve, hvis *hovedindhold* vedrører de amter, som det pågældende bind omfatter. Af de breve, hvis indhold drejer sig om *andre* amter eller om *hele* riget, men hvis *udstedelse* er sket i en lokalitet indenfor bindets amter, eller hvor der i *vidnelisten* el. lign. forekommer personer, der angives at være hjemmehørende i de pågældende amter, meddeles et kort *referat* af brevets indhold (svarende til »Regesten« i rigsudgaven), endvidere brevets *steds- og datoangivelse*, samt evt. *vidnelisten*.

Ethvert i amtsudgaven optaget eller refereret brev er forsynet med *samme* løbenummer, som brevet har i *rigsudgaven*, således at dennes registre vil kunne bruges også til amtsudgaven.

Medens man i amtsudgaven vil finde alle breve af *lokal* interesse, må breve, der vedrører *hele* riget, søges i rigsudgaven.

Når et brev, der er optaget i et amtsbind, for at forstås må suppleres med et andet brev, der ikke vedkommer det pågældende amt, er dette andet brev medtaget i amtsbindet, men med stjerne foran løbe-nummeret; i sådanne »Stjerne-breve« kan man altså ikke vente at finde lokalt stof, der falder ind under amtsbindet.
